

Milan MIHALJEVIĆ
Staroslavenski institut
Zagreb (Hrvatska)
mihalj@stin.hr

UDK: 811.163.42'255=124
272-282.7:003.349.1
DOI: <https://doi.org/10.31745/s.74.11>
izvorni znanstveni članak
primljen: 21. ožujka 2023.
prihvaćen: 7. studenoga 2023.

HRVATSKI CRKVENOSLAVENSKI PRIJEVOD BULE PAPE BONIFACIJA IX. *SUPERNI BENIGNITAS CONDITORIS*

U radu se analizira crkvenoslavenski prijevod bule koju je papa Bonifacije IX. izdao 1389. godine povodom blagdana Pohoda Blažene Djevice Marije. Danas je poznato 15 prijevoda toga prijevoda iz zlatnoga razdoblja hrvatskoga glagoljaštva (od 14. do 16. stoljeća). Tekst je sastavni dio brevijarske službe i čita se u osmini blagdana Pohoda Blažene Djevice Marije. Usporedili smo tekst svih prijevoda, popisali razlike među njima i utvrdili da je u svima riječ o istome prijevodu. Hrvatskoglagoljčni je tekst uspoređen i s latinskim tekstom, pri čemu je posebna pozornost posvećena odstupanjima od latinskoga izvornika. Taj je prijevod zanimljiv jer pokazuje da su hrvatski glagoljaši gotovo bez ikakva vremenskoga zaostatka za latinskim brevijarima u svoje liturgijske knjige unosili i najnovije službe. Najstariji je prijevod toga teksta iz *Prvoga beramskog brevijara* s kraja 14. ili početka 15. stoljeća. Ostali su prijevodi iz druge polovice 15. stoljeća. Ako pisac *Prvoga beramskog brevijara* nije sam prevodio tekst, nego ga je prepisao sa starijega glagoljčnog predloška, na što upućuje nekoliko pogrešaka, to znači da je tekst preveden vrlo brzo nakon što je bula bila izdana.

Ključne riječi: bula *Superni benignitas Conditoris*, papa Bonifacije IX., hrvatskoglagoljčni brevijari, hrvatski crkvenoslavenski jezik, Pohodjenje Blažene Djevice Marije

1. UVOD

Prvi je pouzdan podatak o slavljenju Pohoda Blažene Djevice Marije iz 1263. godine, kad ga na nagovor svetoga Bonaventure kao blagdan prihvaća franjevački generalni kapitul održan u Pisi.¹ Širenjem franjevaca i franje-

¹ Popis blagdana u *Statuta Synodalia eccl. Cenomanensis* iz 1237., koji je revidiran 1247. i prema kojemu se svečanost slavila već 2. srpnja 1247. u Le Mansu ne smatra se autentičnim (HOLWECK 1913: 481).

vačkoga brevijara svetkovina je proširena po cijeloj Europi, ali se slavila na različite datume u travnju, lipnju i srpnju (GROTEFEND 1898: 137). Svetkovinu je na cijelu zapadnu Crkvu proširio papa Urban VI. 6. travnja 1389. godine i odredio da se slavi 2. srpnja, dan nakon osmine sv. Ivana Krstitelja, kad se Marija navodno vratila u Nazaret iz posjeta svojoj rođakinji Elizabeti. Taj su datum za proslavu izabrala i mala braća na već spomenutom generalnom kapitulu u Pisi (ENCICLOPEDIA 1954: 1501–1502). Blagdan se slavio na taj dan sve do 1969. godine, kad je prema želji pape Pavla VI. premješten na 31. svibnja.

Urban VI. umro je iste godine prije izdavanja dekreta o slavljenju blagdana. Bulu o uspostavi blagdana s poticajem na post na navečerje i indulgencijama izdao je njegov nasljednik Bonifacije IX. u prvoj godini svojega papinstva 9. studenoga 1389. (ENCICLOPEDIA 1954: 1501).² Tekst bule sastavni je dio brevijarske službe i čita se u osmini blagdana.

2. HRVATSKOGLAGOLJIČNI PRIJEVOD BULE

Zajedno sa službom bula pape Bonifacija IX. prevedena je na hrvatski crkvenoslavenski jezik i uključena u sanktorale glagoljičnih brevijara. Do danas je sačuvano petnaest njezinih prijepisa u dvanaest rukopisnih i dva tiskana brevijara te u jednome glagoljičnom fragmentu. Kratice spomenika s listovima na kojima se nalazi bula navodimo abecednim redom:³ BrBar 369a–370d (361a–362d), BrBer₁ 79a–80d, BrBer_{2/II} 173a–c, BrBroz 361a–362d, BrDab 247c–249a, BrDrag 183d–185d, BrMav 248d–251b, BrMet 343d–346c, BrN₁ 363a–364b, BrN₂ 445c–446d, BrPm 411b–413a, BrVat₁₀ 345b–d, BrVat₁₉ 312a–314b, BrVin 70a–71d, FgGlag₁₁ 2b–4a.

Osnovni je tekst BrPm napisan u 14. stoljeću, ali je služba za blagdan Pohoda dio kasnijih dodataka koje je pisala mlađa ruka »ne samo poslije g. 1389. nego vjerojatno i poslije 1477.« (ŠTEFANIĆ 1969: 111). I u BrDrag, koji inače sadržava samo temporal, služba je naknadni dodatak (ŠTEFANIĆ

² Laercije Cherubini na rubu uz početak bule navodi da je izdana 1390. (*Edita An. D. 1390*; CHERUBINI 1673: 293). Cherubini na str. 293–294 navodi i latinski tekst bule.

³ Objašnjenje kratica nalazi se u popisu izvora. U popisu listova malim su slovima označeni stupci na *recto* (a, b) i *verso* (c, d) stranama. Kod tiskanoga BrBar izvan zagrada je naknadna paginacija primjerka iz Sibiu u Rumunjskoj, kojom su se godinama u svojim radovima služili djelatnici Staroslavenskoga instituta u Zagrebu, a u zagradama je izvorna glagoljična paginacija iz primjerka koji se čuva u Milanu.

1969: 119). To znači da je najstariji prijepis onaj iz BrBer₁, koji se na temelju pashalne tablice, koja započinje 1396. i završava 1423. godine, datira krajem 14. stoljeća ili početkom 15. stoljeća. Treba spomenuti da pet listova koji čine FgGlag₁₁ »nisu fragmenti nekog brevijara ili misala, nego jedan ad hoc napisan dodatak brevijaru i misalu za blagdan Pohođenja Marijina« (ŠTEFANIĆ 1969: 126). U BrBer₁, koji smo uzeli kao temeljni za raščlambu, tekst bule razdijeljen je na 16 čitanja. Raspored čitanja nije isti u svim spomenicima, nego se razlikuje od prijepisa do prijepisa. Nekoliko brevijara nema cijeli tekst bule. Tekst je najkraći u BrVat₁₀, koji i inače u svetačkim službama ima vrlo kratka čitanja. On sadržava samo prva četiri od 16 čitanja iz BrBer₁. Tekst je skraćen i u BrBar i BrBroz, koji nemaju završna četiri i pol čitanja. U BrBer_{2/II} ispred 173. lista lakuna je zbog koje je izgubljeno prvih deset čitanja iz BrBer₁. U BrN₂ lakuna je između 446. i 447. lista, zbog koje nedostaje nešto malo više od triju završnih čitanja iz BrBer₁.

3. RAZLIKE MEĐU PRIJEPISIMA

Svim je prijepisima u temelju isti prijevod. Razlike su među njima razmjerno male, često ograničene na manji broj prijepisa, a nerijetko i na samo jedan ili dva prijepisa. To znači da ih se može objasniti kao manje redaktorske zahvate ili pogreške pisara pojedinih prijepisa ili prepisivača nekoga od međupredložaka. Nemoguće je napraviti preciznu i preglednu stematološku shemu odnosa među prijepisima zbog toga što su se inače prepisivanjem međusobno miješale i ukrštale tako da se sačuvani prijepisi na različitim mjestima na kojima među njima postoje razlike različito dijele u skupine.⁴ Rezultat je toga činjenica da ne postoje dva sasvim identična prijepisa koja na svim takvim mjestima imaju istu inačicu. Zato se time nećemo ni baviti, nego ćemo samo pokušati, koliko je to moguće, usustaviti razlike među prijepisima.

Nisu rijetke sitne varijacije u redu riječi. Navest ćemo nekoliko primjera. Umjesto *ot čista roda c(êsa)ra d(a)v(i)da* (lat. *de clara stirpe regia Davidica*), kako je u BrBer₁ (79a) i drugim tekstovima, BrMav ima *ot čista roda d(a)-v(i)da c(êsa)ra*. Za lat. *Beatae Mariae Virginis* BrBer₁ ima jednom *b(la)ž(e)-*

⁴ Ana Šimić i Jozo Vela navode dva razloga koji otežavaju određivanje filijacijskih odnosa među spomenicima i uspostavu *stemma codicum*, a to su ograničen broj sačuvanih kodeksa i horizontalna tradicija hrvatskogoljjičnih kodeksa, što je njihov naziv za uporabu više izvora pri transmisiji teksta (ŠIMIĆ; VELA 2021).

nie *d(ê)vi m(a)rie* (79d), dok je u BrMet, BrN₁, BrMav, BrVat₁₉, BrVin, BrPm, BrDab, BrBar, BrBroz i FgGlag₁₁ redosljed posljednjih dviju riječi isti kao u latinskome.⁵ Drugi je put u BrBer₁ redosljed isti kao u latinskome *b(la)ž(e)nie m(a)rie d(ê)vi* (80a), a BrVat₁₉ i BrDab imaju obratan redosljed posljednjih dviju riječi. U rečenici *i êkože ot anj(e)la umileno pozdravlenie priêla b(ê)še* (BrBer₁ 79c; lat. *quemadmodum ab Angelo humillimae salutationis susceperat oraculum*) BrBar i BrBroz pomiču pridjev *umileno* na kraj i tako dobivaju: *i êkože pozdravlenie ot anj(e)la priêla b(ê)še umileno* (Bar), *i kako pozdravlenie ot anj(e)la priêla b(ê)še umileno* (Broz).⁶ U primjeru *tvor'ca n(e)b(e)s₆ i z(eml)e nošaše* iz BrBer₁ (79d; lat. *caeli terraeque gestavit opificem*) glagol *nošaše* na kraju je, a u BrDrag pomaknut je prema naprijed: *nošaše tvor'ca n(e)bu i z(e)mli*.

Prijepisi se razlikuju i po tome što zamjenjuju crkvenoslavenske oblike hrvatskima ili obratno. Na nekoliko se mjesta u više brevijara umjesto crkvenoslavenske imenice *césarica* pojavljuje hrvatska imenica *kralica*: prema *dêvo c(êsa)r(i)ce* (BrBer₁ 79b) BrVat₁₉, BrDrag, BrPm, BrDab, BrBar i BrBroz imaju *dêvo kralice*; u sintagmi *c(êsa)r(i)ca n(e)b(e)ska* (BrBer₁ 79b) BrVat₁₉, BrDrag i BrPm zamjenjuju *c(êsa)r(i)ca s kralica*, a BrBar i BrBroz skraćenim oblikom *kral(i)ca* i u sintagmi *n(e)b(e)ska c(êsa)r(i)ca* (BrBer₁ 79b) ista je zamjena potvrđena u BrVat₁₉, BrPm, BrBar i BrBroz. Posebno je zanimljivo stanje u primjeru *c(êsa)r(i)cu preplemenitu* (BrBer₁ 79b; lat. *reginam inclytam*) gdje BrVat₁₉ ima *kralicu preplemenitu*, a BrDrag *grlicu preplemenitu*. Očito je prepisivač BrDrag pogrešno prepoznao riječ u glagoljičnome predlošku s kojega je prepisivao. Teško je sa sigurnošću reći je li to bila riječ *kralicu*⁷ ili pak skraćeni oblik *crcu* od imenice *césaricu*. BrVat₁₉ triput, a BrDrag dvaput zamjenjuju i imenicu *césar₆* hrvatskom riječju *kralb*: *c(êsa)ra d(a)v(i)da* (BrBer₁ 79a) ~ *krala d'v(i)da* (BrVat₁₉); *toliku c(êsa)ru* (BrBer₁ 79b) ~ *toliku kralú* (BrVat₁₉, BrDrag); *c(êsa)ra eg(o)že rodi* (BrBer₁

⁵ BrN₂ (446c) ima na tome mjestu skupinu *b(la)ž(e)nie m(a)rie vs(a)gda d(ê)vi*. Dodaje, dakle, prilog *vs(a)gda* kojemu nema paralele u latinskome.

⁶ Moguće je da je Blaž Baromić ili pisar rukopisnoga predloška prema kojemu je pripremao tekst za tisak shvatio riječ *umileno* kao prilog i zbog toga ga premjestio na kraj glagolske skupine. Poznato je da je BrBroz zapravo ponovljeno i dijelom dopunjeno izdanje BrBar (NAZOR 1978: 71–72), a to znači da je to Brozić naslijedio od Baromića. Ako je to točno, to bi moglo značiti da Baromić, pripremajući tekst, nije na tome mjestu imao pred sobom latinski tekst brevijara.

⁷ Možda pisana sa znakom za *jer* umjesto izvornoga *a (kr̂blicu)*, što je pisaru moglo biti neobično, pa je promijenio u *gr̂blicu*.

79d) ~ *krala eg(o)že rodi* (BrVat₁₉) ~ *kr(a)la egože rodi* (BrDrag). U primjeru *ot neeže s(ve)ta pis'ma g(lago)lútъ* (BrBer₁ 79d) BrDrag i BrBroz zamjenjuju glagol *glagolati* mlađim (hrvatskim) *govoriti*, a crkvenoslavensku odnosnu zamjenicu *iže* hrvatskom *ki*: *ot kihъ s(ve)to pis'mo govoritъ* (BrDrag), *ot ke s(ve)to pismo gov(o)r(i)tъ* (BrBroz), a BrPm i BrBar provode samo drugu zamjenu: *ot ke s(ve)to pis'mo gl(agole)tъ*. Kao što je vidljivo, ti brevijari imaju i subjekt i predikat u jednini, a BrBer₁ i ostali tekstovi u množini prema latinskome *sacra canunt elogia*. U skupini *v' umilenii d(u)ha otveća* (BrBer₁ 79c) BrPm, BrBar i BrBroz zamjenjuju i glagol *otveća* s *otgovori*. U prijepisima se smjenjuju crkvenoslavenski oblici odnosne zamjenice *iže* s oblicima hrvatske zamjenice *ki*. Tako, osim već navedenoga primjera, BrMav, BrPm, BrBar i BrBroz na nekoliko mjesta umjesto crkvenoslavenskoga oblika *êže* imaju *ka*.⁸ Prema *črêva tvoego* (BrBer₁ 79c), BrN₁, BrVin i BrDrag imaju *utrobi t'voee*, FgGlag₁₁ *utrobi tvoee*, a BrPm još i morfološki pomlađen oblik genitiva *utrobe t'voee*. U primjeru *v'spê rekući* (BrBer₁ 79c) nekoliko brevijara zamjenjuje oblik nominativa jednine ženskoga roda aktivnoga prezentskog participija na *-ći* oblikom muškoga roda: *vspe reki* (BrMet, BrDrag), *vspê reki* (BrN₁, BrVin), *vspe r(e)ki* (BrMav). Očito je oblik muškoga roda, iako je oblikom pravilan crkvenoslavenski, već postao nesklonjiv postavni oblik koji se može rabiti i za imenice ženskoga roda.⁹

U većini navedenih primjera najstariji je prijepis imao crkvenoslavenski oblik, a mlađi prijepisi hrvatski. Nije međutim rijetka ni obratna situacija da neki mlađi prijepisi imaju crkvenoslavenski, a najstariji hrvatski oblik. Tako na dvama mjestima BrBer₁ ima primjer *v'ke črêvo* (79a, 79b), a BrVat₁₉ oba puta ima *v'neeže č'rêvé*. U pogodbenoj rečenici *ako si bêše mati g(ospod)na* (BrBer₁ 79b) tri prijepisa imaju crkvenoslavenski veznik *aće* (BrVat₁₉, BrBar i FgGlag₁₁), a ostali prijepisi, među kojima je i najstariji, imaju hrvatski *ako*.¹⁰ Isto tako, rečenica *kako v's(ve)tomъ e(van)j(e)lii iš'toriê g(lago)letъ* (BrBer₁ 79c) glasi u BrVat₁₉ (313a) *êkože v's(ve)têemъ e(van)j(e)li iš'toriê svêstuetъ*, a u BrDab (248b) *êk(o)že v's(ve)têemъ e(van)j(e)lii iš'toriê gl(agole)tъ*. Tu dva mlađa prijepisa imaju crkvenoslavenski usporedbeni veznik *êkože* i crkvenoslavenski oblik lokativa jednine pridjeva *s(ve)têemъ*, dok najstariji, kao i većina drugih prijepisa, ima hrvatske oblike *kako* i *s(ve)tomъ*. U primjeru *v'*

⁸ Vidi bilješke 100, 223, 223 i 292.

⁹ BrVat₁₉ i BrDab imaju pravilan oblik nominativa jednine ženskoga roda, ali od drugoga glagola: *g(lago)lúći*.

¹⁰ U BrDab riječ je ispuštena.

d(u)hu učuše (BrBer₁ 79cd; lat. *in spiritu praesentirent*) većina prijepisa ima mlađi, hrvatski oblik lokativa jednine *v' d(u)hu*, a samo BrBar i BrBroz imaju pravilan crkvenoslavenski oblik *v d(u)sê*.¹¹

Katkad se u različitim prijepisima pojavljuju različite riječi izvedene od istoga korijena. Tako primjerice umjesto glagola *potvr'ûemo* (BrBer₁ 80c) više prijepisa ima oblike od istoga korijena izvedene prefiksom *u-*: *utvr'ûemo* (BrN₁, BrMav), *utvrždaemo* (BrBer_{2II}), *utvrždûemo* (BrVat₁₉), *utvrĕûemo* (BrMet), *ut'vrĕuemo* (BrPm), *utvr'žduemo* (BrDab), *utvrĕjuemo* (FgGlag₁₁). Isto tako, umjesto *z'bož'no s'pomenen'e* (BrBer₁ 79d) većina prijepisa ima drukčije oblike od istoga korijena: *vzbožno vspomenenie* (BrMet, BrMav), *z'božno v spomeneni* (BrN₁, BrVin), *vzbožno vspominanie* (BrVat₁₉), *v'z'božno vspominanĕ e(stb)* (BrDrag), *z'božno v'spominanie* (BrPm), *zbož'no s'pominanie* (BrDab), *vzbožnoga vspomenut(i)ê* (BrBar, BrBroz), *zbožno pominanie* (FgGlag₁₁). Umjesto *gl(a)s(o)mĕ veliemĕ* (BrBer₁ 79c) BrDrag ima *gl(a)s(o)mĕ v(e)likimĕ*. Pridjev *veli* još su dva prijepisa zamijenila s *velikĕ*, ali u njima cijela sintagma nije u instrumentalu jednine, nego u instrumentalu množine: *glasi velikimi* (BrN₁), *gl(a)si velikimi* (BrVin).

Posljednji primjer pokazuje da se prijepisi mogu razlikovati i po različitim gramatičkim oblicima iste riječi, tj. da ona može biti u drugome padežu ili broju. Tako je i kod primjera *ap(usto)l(o)ma* (BrBer₁ 80c) gdje se, osim u instrumentalu dvojine, ista riječ pojavljuje i u genitivu dvojine *ap(usto)lu* (BrDrag) te u genitivu množine *ap(usto)lb* (BrVat₁₉, BrDab). Prema prijedložnoj skupini *v'žen(a)hĕ* (BrBer₁ 79c) s imenicom u lokativu više prijepisa ima skupinu *meŭ ženami* (BrN₁, BrVin, BrDrag, BrPm, BrBar, BrBroz, FgGlag₁₁), u kojoj je ista imenica u instrumentalu.

Pojedini prijepis, a katkad i više njih, ispušta neku riječ ili dio teksta. U rečenici *g'dê pr'vi d(a)nĕ posvećenie prosvatê se* (BrBer₁ 79b; lat. *ibique primum dies sanctificationis illuxit*) najstariji prijepis ispušta česticu *ubo* iza mjesnoga veznika/priloga *g'dê*, koja odgovara latinskomu *-que* u *ibique*.¹² Malo niže u istome stupcu u prijedložnoj skupini *v'ovomĕ ubo tolike pl'nosti mesto* (BrBer₁ 79b; lat. *In hoc etenim tantae foecunditatis loco*) BrMet, koji u pret-

¹¹ Zamjena nastavka *-ê s -u* tumači se utjecajem *u*-osnova (JURIŠIĆ 1944: 125; MALIĆ 1988: 108; HORVAT 2005: 90). Prema Blažu Jurišiću ta se zamjena pojavljuje već od početka 13. stoljeća, a Dragica Malić navodi nekoliko primjera iz *Povaljske listine* iz 1250. godine.

¹² U BrBer_{2II} taj dio teksta nedostaje zbog lakune. Dva prijepisa koji imaju *ubo* umjesto hrvatskoga mjesnog veznika *gdê* imaju crkvenoslavenski *idêže* (BrVat₁₉), odnosno *ideže* (BrDab), dok BrDrag umjesto toga oblik ima *kadê*.

hodnome primjeru ima česticu *ubo*, ovdje je ispušta, a BrBer₁ i ostali prijepisi imaju je. U deset prijepisa ispušten je dio navoda iz *Hvalospjeva Marijina: êko prizrê na smêrenie rabi svoee · se bo otselê blážet' me vsi rodi* (BrBer₁ 79c; lat. *quia respexit humilitatem ancillae suae: ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes*).¹³ BrBar i BrBroz osim toga dijela ispuštaju i ostatak navoda *êko stvori mnê velika · iže sil(a)nb e(stb) i s(ve)to ime ego* (lat. *quia fecit mihi magna qui potens est, et sanctum nomen ejus*) i umjesto svega toga imaju samo *i pr(o)čaê*. U BrN₁ i BrVin ispušten je i dio teksta *se e(stb) ona ot neeže s(ve)ta pis'ma g(lago)lútъ · v'sl'nce oblêčena · i m(ê)s(e)cb pod' nogama ee · i ot d'veû na deste zv(ê)zdu krunu dostoina bê nositi na gl(a)vê svoei* (BrBer₁ 79d; lat. *Haec est enim illa, de qua sacra canunt elogia, quae sole amictae, lunam habens sub pedibus, stellis coronari meruit duodenis*). BrMet, BrN₁, BrMav, BrBer_{2II}, BrVat₁₉, BrVin, BrDrag, BrN₂ ispuštaju i dio *vêrnih' ot skrovičb svoihb* (BrBer₁ 80b), u kojemu BrDab i FgGlag₁₁ zamjenjuju povratno-posvojnu zamjenicu *svoihb* posvojnomo *tvoihb*.

Prijepisi se na pojedinim mjestima razlikuju i time koliko su podudarni s latinskim izvornikom. Vidljivo je to i u nekim već navedenim primjerima. Budući da će više govora o odnosu prema latinskome tekstu biti u sljedećemu poglavlju, ovdje navodimo samo još dva primjera kao ilustraciju. Prijevod latinske skupine *de iniunctis sibi poenitentiis relaxavit* u pet prijepisa glasi *ot pokore imb m(i)l(o)st(i)vo otpučenje svr'šeno e(stb) dano* (BrBer₁ 80c),¹⁴ a deset prijepisa¹⁵ umjesto završetka *otpučenje svr'šeno e(stb) dano* ima samo 3. lice jednine aorista *otпусти*, što u potpunosti odgovara latinskomu izvorniku. U prijevodu latinske skupine *super hoc matura praehabita* dvanaest prijepisa ima oblike pridjeva *zrêlb*, koji je značenjski podudaran s latinskim *maturus*: *zvrhu togo zrela bivša* (BrMet, BrMav), *z'vr'hu togo zrela biv'sha* (BrN₁, BrVin), *svrhu togo zrela bivša* (BrVat₁₉), *svr'hu togo zrela biv'sha* (BrDrag), *zvrhu toga zrela biv'sha* (BrPm), *zvrhu togo zrêla biv'se* (BrDab), *vrhu toga zrela bivša* (BrBar, BrBroz), *zvrhu togo zrêla biv'sha* (BrN₂),¹⁶ *svrhu toga zrêla*

¹³ To su: BrMet, BrN₁, BrMav, BrVat₁₉, BrVin, BrPm, BrDab, BrDrag, BrN₂ i FgGlag₁₁.

¹⁴ Osim BrBer₁, to su još: BrVat₁₀, BrN₂, BrBar i BrBroz.

¹⁵ To su: BrMet, BrN₁, BrMav, BrBer_{2II}, BrVat₁₉, BrVin, BrPm, BrDab, BrDrag i FgGlag₁₁.

¹⁶ *Zvrhu* je dopisano iznad retka kao naknadna korektura.

bivša (FgGlag₁₁), a tri prijepisa na njegovu mjestu imaju instrumental jednine imenice *razumstvo*:¹⁷ *svr'hu togo razum'stvomъ biv'sha* (BrBer₁ 80a).¹⁸

Razlike među prijepisima mogu biti i rezultat pogrešno pročitane riječi u glagoljičnome predlošku s kojega je pisar prepisivao. Tako, umjesto *svoego tēla komoru* (BrBer₁ 79b; lat. *sui corporis thalamum*) BrN₁ ima *s'voego tela korunu*, a BrVin *svoga tēla k'runu*. Očito je pisar zajedničkoga međupredložka zamijenio riječi *komora* i *koruna*. Umjesto *cvětъ s(ve)tosti* (BrBer₁ 79b; lat. *flos sanctiatis*) BrPm, BrDab, BrBar, BrBroz i FgGlag₁₁ imaju *cvětъ/cvětъ s(vē)tl(o)sti*. I tu je pisar međupredložka zamijenio riječi *svetostъ*, najvjerojatnije u pokraćenome obliku *stōsti*, sa *svētlostъ* u svojem glagoljičnom predlošku.¹⁹ U primjeru *koga rodi s(i)na imamo* (BrBer₁ 80a; lat. *quem genuit, Filio debeamus*) pisar BrDrag zamijenio je glagol *rodi* posljelogom *radi* i tako dobio *koga radi s(i)na imamo*. Korak više napravili su na tome mjestu pisari BrVat₁₉ i BrDab ili pisar predložka s kojega su oni prepisivali. I u njihovu je predlošku bila provedena zamjena *rodi* s *radi*, pa su, kako bi uspostavili smislen tekst, zamijenili i zamjenicu *koga* (ili još vjerojatnije njezinu crkvenoslavensku inačicu *egože*) odnosnom zamjenicom ženskoga roda *eeže* i tako smo dobili: *eeže radi s(i)na imamo* (BrDab) i *eeže r(a)di i mat(e)re s(i)na* (BrVat₁₉). Pisar je BrDrag pak primjer *svoe počētie iz'bra* (BrBer₁ 79b; lat. *ad suam conceptionem elegit*) pogrešno pročitao kao *svoe poč'ten'e iz'bra*. Zamjenom glagoljičnoga slova *v* (ⱱ) vrlo sličnim slovom *t* (Ⱳ) može se objasniti i primjer *protivu tolike toliko s(e)bi* (BrN₁), koji se pojavljuje umjesto *protivu voli · ke toliko sebē* (BrBer₁ 80a) za lat. *resistere voluntati, quae tam sibi*. Pročitavši *voli* iz predložka kao *toli*, pisar ga je povezao u jednu riječ s oblikom odnosne zamjenice *ke* i tako dobio zamjenički pridjev *tolike* učinivši tako to mjesto nerazumljivim.

Katkad je teško reći je li riječ o pogrešno pročitanoj riječi u predlošku ili o uporabi druge, ne samo glasovno nego i značenjski slične riječi. Na primjer, ne

¹⁷ Osim BrBer₁ to su BrBer_{2/11} i BrVat₁₀.

¹⁸ Smjena pridjeva *zrēlb* i imenice *razumstvo* može se prema anonimnome recenzentu objasniti pretpostavkom da je netko želio dodatno pojasniti prijevod te je uz pridjev *zrēla*, najvjerojatnije iznad retka, dodao imenicu *razum'stvomъ* stvorivši tako imensku skupinu *zrēla razum'stvomъ*. Neki je prepisivač tu pojašnjavajuću glosu shvatio kao korekturu te je umjesto pridjeva *zrēla* zapisao samo *razum'stvomъ*. Ta bi pretpostavka dodatno bila potkrijepljena da postoji prijepis u kojemu je potvrđena skupina *zrēla razum'stvomъ*. Budući da takvoga prijepisa nema, ona ostaje samo vrlo vjerojatno domišljanje.

¹⁹ Osim navedenoga, na tome se mjestu pojavljuju i sljedeće inačice: *cvětъ s(ve)to s(ve)to* (BrN₁), *cvětъ svēto svēto* (BrVin) i *c'větъ s(ve)to svēti* (BrDrag).

može se sa sigurnošću reći je li u primjeru *ot korene eisêova* (BrBer₁ 79a; lat. *de radice Jesse*) pisar FgGlag₁₁, zamijenivši ga s *ot kolêne eisêova*, pogrešno pročitao riječ *korêne* ili ju je svjesno zamijenio bliskoznačnicom *kolêne*. Da vjerojatno nije riječ o pogrešnome čitanju, pokazuje to da je u nastavku teksta koji slijedi odmah iza toga *i cvěť ot korene ego* (lat. *et flos de radice ejus*) u FgGlag₁₁ *korene* zamijenjeno s *kolêne*.

4. ODNOS PREMA LATINSKOME IZVORNIKU

Kad je riječ o odnosu glagoljičnoga prijevoda i latinskoga izvornika, treba istaknuti da prijevod nije uvijek doslovan. Upravo ona mjesta na kojima se on razlikuje od latinskoga izvornika najbolje pokazuju prevoditeljevo poznavanje i pridržavanje crkvenoslavenske norme, ali i njegovo znanje latinskoga jezika s kojega prevodi. Zbog toga ćemo u ovome poglavlju nastojati sustavno opisati odstupanja od latinskoga izvornika.

Na više se mjesta prijevod od latinskoga izvornika razlikuje u redu riječi.²⁰ Zabilježili smo primjere u kojima je promijenjen poredak pridjeva i imenice te određeni oblik pridjeva stavljen iza imenice, a u latinskome je odgovarajući atribut ispred imenice. Tako prijevod imenske skupine *conditoris humanam creaturam* u najstarijemu prijepisu glasi: *tvor'ca roda č(lovêča)sk(a)go* (BrBer₁ 79a). U latinskome je pridjev *humanam* ispred imenice *creaturam*, a u crkvenoslavenskome tekstu odgovarajući pridjev *č(lovêča)sk(a)go* iza imenice *roda*. Isti je poredak i u BrBer_{2/11}, BrVat₁₉ i BrN₂, a u ostalim je spomenicima red riječi isti kao u latinskome. Stoga se postavlja pitanje odražava li ovdje najstariji prijepis prvotni prijevod, koji je onda netko kasnije prilagodio latinskomu, što nam se čini vjerojatnijim, ili je pak prvotni prijevod bio podudaran s latinskim, a prepisivač BrBer₁ promijenio ga je u red riječi koji je u crkvenoslavenskome manje obilježen (neutralan). I u prijevodu skupine *clemens*

²⁰ Neke se promjene reda riječi mogu pripisati prevoditeljevoj težnji da red riječi prilagodi jeziku na koji prevodi, tj. ako bi red riječi kakav se nalazi u izvornome latinskom tekstu u prijevodnome crkvenoslavenskom tekstu bio jako neobičan, prevoditelj bi red riječi iz izvornoga tekstu zamijenio poretkom riječi koji je u crkvenoslavenskome neobilježen (neutralan). Ipak, pri objašnjavanju pojedine promjene treba uzeti u obzir činjenicu da crkvenoslavenski red riječi ovisi o različitim čimbenicima: o gramatičkoj i ritmičkoj strukturi rečenice, o njezinu značenju i o obavijesnoj strukturi, a katkad o redosljedu konstituenata odlučuju isključivo stilistički čimbenici (VEČERKA 1989: 32). Zbog toga nije uvijek lako odrediti koji je red riječi neutralan.

aeterni Verbi bonitas, u kojoj su pridjevi *clemens* i *aeterni* ispred odgovarajućih imenica *bonitas* i *Verbi*, prevoditelj je njihove prijevodne istovrijednice *bl(a)gaē* i *vêč'nago* stavio iza njima pripadajućih imenica: *m(i)l(o)stb bl(a)gaē s(i)na vêč'nago*. U prijedložnoj skupini *v' cr(ê)kvi b(o)žiei*, koja je prijevod lat. *in Dei ecclesia*, posvojni je pridjev *b(o)žiei* iza imenice *cr(ê)kvi* iako je u latinskome posvojni genitiv *Dei* ispred imenice *ecclesia*. Isto je tako skupina *Dei Filius* prevedena kao *s(i)nb b(o)ži*. Nasuprot tomu, nekoliko je primjera u kojima prevoditelj neodređeni oblik pridjeva stavlja ispred imenice kad je u latinskome odgovarajući atribut iza nje. Tako je imensku skupinu *Virgo veneranda* preveo kao *b(la)ž(e)na d(ê)va*, a prijedložnu skupinu *per orbem universum* kao *po vsem' sv(ê)té*. U prijedložnoj skupini *v' čistomъ črêvé svoemъ* zabilježili smo i primjer premještanja iza imenice posvojne zamjenice *svoemъ*, čija je latinska istovrijednica *suis* bila ispred imenice (*in suis castis visceribus*).

Položaj adnominalnoga genitiva iza imenice stara je značajka slavenskih jezika koja se uz manja odstupanja čuva i danas (VEČERKA 1989: 71), pa stoga ne iznenađuju primjeri u kojima je genitiv koji je u latinskome bio ispred imenice pomaknut iza nje. Jedan je od njih prijevod prijedložne skupine *sub mortis caligine* kao *pod' oblakom' s(e)mr(b)ti*, u kojemu je genitiv *s(e)mr(b)ti* smješten iza glavne imenice *oblakom'*, dok je latinsko *mortis* ispred glavne imenice *caligine*. Imenska skupina *pii Patris... caritas*, u kojoj je genitiv *pii Patris* ispred glavne imenice *caritas*, prevedena je kao *lûb(a)vb m(i)l(o)-st(i)v(a)go o(t)ca* s genitivnom skupinom *m(i)l(o)st(i)v(a)go o(t)ca* iza glavne imenice. Isto je tako u primjeru *tvor'ca n(e)b(e)sъ i z(eml)e nošaše*, koji je prijevod latinskoga *caeli terraeque gestavit opificem*, genitiv *n(e)b(e)sъ i z(eml)e* premješten iza glavne imenice *tvor'ca* u odnosu na latinski u kojemu je *caeli terraeque* ispred imenice *opificem*.

U posljednjemu je primjeru i glagol *nošaše* (lat. *gestavit*), koji je u latinskome bio na središnjemu položaju, pomaknut na kraj rečenice. Ima još primjera da se glagol koji je u latinskome bio u antepoziciji u odnosu na koji drugi konstituent u glagoljčnome prijevodu nalazi iza toga konstituenta ili na kraju rečenice. U (su)rečenici *illam miro decrevit consilio relevandam* glagol *decrevit* unutar je imenske skupine *miro... consilio*, a u prijevodu *ona čud'nim s'vêtomъ naredi* pomaknut je na kraj. U zavisnoj je surečenici *ut veniat mater Domini mei ad me* glagol (*veniat*) na početnome položaju, odmah iza veznika *ut*, a u prijevodu je premješten iza subjekta: *da mati g(ospod)a moego pride k' mnê*. Rijetki su obrnuti primjeri u kojima se glagol koji je u latinskome bio u završnome položaju pomiče na početni položaj (vjerojatno zbog isticanja).

To je slučaj u rečenici *i vrati se b(la)ž(e)na d(ê)va k' domu svoemu*, koja je prijevod latinskoga *in domum suam est reversa*.

U primjeru *v'zradova se ml(a)d(ê)n(a)cb radočami v čr(ê)vê moem̃i*, koji je prijevod latinskoga *exultavit prae gaudio infans in utero meo*, najvjerojatniji je razlog pomaka riječi *ml(a)d(ê)n(a)cb* (lat. *infans*) ispred *radočami* (lat. *gaudio*) topikalizacija. Vjerojatno je isti razlog i za promjenu reda riječi pri prijevodu imenske skupine *Beatae Mariae Virginis* kao *b(la)ž(e)nie d(ê)vi m(a)rie*.

U latinskome su jeziku sintaktičke skupine nerijetko diskontinuirane, tj. njihovi su dijelovi odvojeni drugim skupinama ili njihovim dijelovima. Takav je red riječi u crkvenoslavenskome u najmanju ruku vrlo neobičan i stilski obilježen, a nerijetko i na granici ovjerenosti. Zbog toga u većini takvih slučajeva prevoditelj mijenja red riječi kakav je u latinskome predlošku i stavlja članove iste sintaktičke skupine neposredno jedan uz drugi. Vidljivo je to u nekim već navedenim primjerima,²¹ a za ilustraciju navodimo još nekoliko primjera. U tekstu *tamquam sponsus prae filiis hominum procederet speciosus* pridjev *speciosus* odvojen je od pripadajuće imenice *sponsus* i nalazi se na kraju rečenice, a u prijevodu *kako ženiħ krasnêi pače s(i)ñb č(lovêča)skih̃ izide* odgovarajući je pridjev *krasnêi* smješten neposredno uz imenicu *ženiħ*. U primjeru *sui, quem gestabat, filii* između posvojne zamjenice *sui* i imenice *filii* umetnuta je odnosna rečenica, a naš glagoljaš to prevodi kao *s(i)na svoego · koga nošaše* pomičući imenicu *s(i)na* na početak, neposredno ispred posvojne zamjenice *svoego*, čije je uobičajeno (neobilježeno) mjesto iza imenice. U odnosnoj surečenici *in cuius se clausit viscera Dei Filius* u prijedložnu je skupinu između odnosne zamjenice *cuius* i pripadajuće joj imenice *viscera* umetnuta glagolska skupina *se clausit*, a u prijevodu *v'ke črêvo zatvori se s(i)ñb b(o)ži* prijedložna skupina nije prekinuta jer je imenica *črêvo* neposredno iza odnosne zamjenice *ke*.²² I pri prijevodu odnosne surečenice *quod testimonio sancti suffultum Evangelii* dokinut je diskontinuitet imenske skupine *sancti... Evangelii* tako da je imenica premještena neposredno iza pridjeva i tako je dobivena crkvenoslavenska surečenica *eže sv(ê)doč(a)stvo s(veta)go e(van)j̃(e)liê utvr'jue*, u kojoj skupina *s(veta)go e(van)j̃(e)liê* nije razdvojena. U prijedložnoj skupini *ad colendum tantae festum Virginis* između pridjeva *tantae* i imenice *Virginis* umetnuta je imenica *festum*. Glagoljaš to prevodi kao *k' služ'bê tolikie d(ê)vi prazdnika* stavljajući u neposredno susjedstvo riječi *tolikie* i *d(ê)vi*. I u rečenici *oholosti d(u)ha ne priê* imenska skupina *oholosti d(u)ha* nije razdvojena, za razliku od

²¹ Vidi gore prijevode imenskih skupina *p̃i Patris... caritas* i *miro... consilio*.

²² O skupini *s(i)ñb b(o)ži* vidi gore.

skupine *elationis... spiritum* u odgovarajućemu latinskom tekstu *nequaquam elationis assumpsit spiritum*. U latinskome je tekstu *in utero sentiens virginali* u prijedložnu skupinu *in utero virginali* umetnut prezentski particip *sentiens*, dok su u crkvenoslavenskome prijevodu *v'utrobê d(ê)vič(a)skoi taen'stvo uču* svi članovi te skupine susljedni.

Iznimno rijetko prevoditelj, najvjerojatnije iz stilskih razloga, razdvaja skupine koje su u latinskome bile kontinuirane. Jedan je takav primjer prijevod surečenice *et incarnati Verbi mysterium in utero sentiens virginali*, u kojoj su sastavnice imenske skupine *incarnati Verbi mysterium* u neposrednome susjedstvu, dok je u prijevodu *i v'pl'čenago s(i)na v'utrobê d(ê)vič(a)skoi taen'stvo uču* imenica *taen'stvo* (lat. *mysterium*) odvojena od svoje genitivne dopune *v'pl'čenago s(i)na* (lat. *incarnati Verbi*).

Na više mjesta prevoditelj utočnjuje (precizira) ili proširuje sadržaj navodeći podatke kojih nema u latinskome izvorniku. Tako u prvome čitanju imensku skupinu *primi parentis lapsu* prevodi kao *pregrêšeniem' adamovim' zamjenjujući genitiv primi parentis* 'prvoga roditelja' posvojnim pridjevom *adamovim'*. Imenicu pak *Verbum* 'Riječ' koja se odnosi na Isusa više puta prevodi kao *sin'.*²³ Spominjući svojega prethodnika papu Urbana VI., Bonifacije samo pri prvome spomenu navodi njegovo ime, a nakon toga upotrebljava riječ *praedecessor* 'prethodnik'. Prevoditelj glagoljaš to prevodi različito navodeći pritom najčešće i njegovo ime: *idem Praedecessor: tae prêe rečeni ur'ban'*, *idem praedecessor: prêje rečeni ur'ban' p(a)pa, ipsius Praedecessoris nostri: togoe prêje r(e)č(e)n(a)go ur'bana, quod ipsius Praedecessoris nostri: č'to prêe rečeni ur'ban', praedicti praedecessoris: više rečeni ur'ban', acsi super ea Praedecessoris litterae sub ipsius diei data confectae fuissent: kako da bi učineni utvr'jeni listi v' živ(o)tê rečenago ur'bana*. U prijevodu skupine *et unde hoc mihi* dodaje glagol *biti: otkudu sie mnê bis(t)*, a skupinu *quoniam perficientur in te* prevodi kao *êko svr'set'se v t(e)bê vsa* dodajući radi veće preciznosti zamjenicu *vs*. Imenska skupina *ipsius festi vigilia* prevedena je kao *vižiliê togo prazdnika pohojeniê*. Dodajući genitiv *pohojeniê*, kojemu nema paralele u latinskome izvorniku, prevoditelj izrijekom navodi o kojemu je prazniku riječ.²⁴ Prevoditelj utočnjuje prijevod i kad *et sola cunctas haereses*

²³ Osim primjera navedenoga u prethodnome odjeljku, zabilježili smo još tri: *Verbum ipsum aeternum: s(i)na v(ê)čn(a)go, aeterni Verbi bonitas: m(i)l(o)st' bl(a)gaê s(i)na vêč'nago i eloquia ipsius incarnati Verbi mysteria: govoreniê togožde v'pl'čena s(i)na taen'stva*.

²⁴ Tu je vidljiva i promjena reda riječi o kojoj smo govorili ranije. Genitivna dopuna *togo prazdnika* dolazi iza glavne imenice *vižiliê*, dok je u latinskome odgovarajuća skupina *ipsius festi* ispred imenice *vigilia*.

interemit prevodi kao *i sama v'se blaz'ni iz'gubila e(stb) v'vsemь miré* dodavši prijedložnu skupinu *v'vsemь miré*, kojoj nema istovrijednice u latinskome izvorniku. Jednako postupa i dodajući subjekt *m(a)riê d(ê)va* pri prijevodu rečenice *sic etiam ipsam Elizabeth humiliter salutavit* kao *tako ubo i elisav'tu m(a)riê d(ê)va umileno pozdravi*. I skupina *stellis coronari meruit duodenis* prevedena je opisno kao *i ot d'vêû na deste zv(ê)zdu krunu dostoina bê nositi na gl(a)vê svoei*, a u prijevodu je dodana i prijedložna skupina *na gl(a)vê svoei*, koja nema latinsku istovrijednicu. Najstariji je prijepis prijevoda namjerne rečenice *da m(i)l(o)st(i)vimь hodotaistvomь d(ê)vi sl(a)vne b(ogo)r(od)ice m(a)rie · da n(a)sъ uzritь ee m(i)l(o)stb · i h(rb)st)u s(i)nu ee preporučitь i ot gr(ê)hovь začititь · i v pridučee vr(ê)me v(ê)čno veselie beskonačnêhь beskonca uživati v(a)čnemь* (BrBer₁ 80d) znatno dulji od latinskoga izvornika *ut pia ejusdem Virginis Mariae intercessione ipsi Christi fideles, et hic a noxiis protegi, et in futuro sempiterna gaudia consequi mereantur* i ima više detalja kojima nema istovrijednice u izvorniku. Istu inačicu prijevoda imaju još BrVat₁₀, BrN₂, BrBar i BrBroz, a ostali spomenici inačicu koja je bliža latinskomu i koju navodimo prema prijepisu iz BrBer_{2/III}: *da milostivimь hodotaistvomь d(ê)vi sl(a)vnê h(rb)st)u ver'nimь i sade ot grihь začiti · i v'priduče vrimе več'no veselie nasledovati uteg'li bihomь* (173c). I tu je problem odražava li najstariji prijepis prvotni prijevod koji je kasnije revidiran prema latinskome ili je u pitanju naknadna slobodna prerada prvotnoga prijevoda, koji je bio bliži latinskomu, a sačuvan je u mlađim prijepisima.²⁵ Opisno su prevedeni i primjeri *quo impenso* kao *i ũže služ'ba svr'sena te ut praefertur* kao *kako z'gora rečeno e(stb)*. Prijevod je proširen u odnosu na izvornik i u osmome poglavlju bule, u kojemu je surečenica *quod hujusmodi constitutio a dicta die, videlicet sexto Idus Aprilis* prevedena kao *da eže više rečeni ur'banь ot više rečen(a)go pohojeniê prazd'nikь k rečenomu dnevi · to e(stb) šesti idusь aprila*.

Katkad je pojedina riječ prevedena drugom vrstom riječi, sintaktičkom skupinom ili rečenicom, sintaktička skupina rečenicom i obratno ili je pak jedna vrsta skupina prevedena drugom vrstom. Tako je pri prvome navođenju imena pape Urbana, imenica *praedecessor* ('prethodnik') prevedena odnosnom rečenicom *iže bê prêje nasъ*,²⁶ a u rečenici *ut pie idem praedecessor credidit* pridjevom *prêdni*: *da m(i)l(o)st(i)vo prêd'ni vêrova*. Ablativ gerunda

²⁵ Anonimni recenzent smatra vjerojatnijom drugu mogućnost.

²⁶ Preciznije, latinski tekst *Igitur felicitis recordationis Urbanus Papa sextus, praedecessor noster* preveden je kao *i začь z'bož'no s'pomenen'e ur'banь papa šes'ti · iže bê prêje nasъ*.

moriendo preveden je imenskom skupinom u instrumentalu *semrtiū svoeū*,²⁷ a participska konstrukcija *jam semestri praegnantem* finitnom rečenicom *i ēže se uču neprazd'na suči · e · m(ē)s(e)ci*.²⁸ Skupina *beatam me dicent* ('nazivaju me blaženom') prevedena je kao *blažet' me*, pasivni particip *factus* sintaktičkim pasivom *stvoren̄ e(stb)*, a glagolska skupina *resistere voluntati* ('protiviti se volji') prijedložnom skupinom *protivu voli*.²⁹

Osim zamjene skupina jednom riječju, prijevod je katkad skraćen i ispuštanjem pojedine riječi, sintaktičke skupine ili većega dijela teksta. Surećenica *ut egrederetur juxta verbum propheticum, Virga de radice Jesse* prevedena je kao *da izidet̄b po r(e)č(e)nii pr(o)r(o)ka ot korene eisēova*, pri čemu je ispuštena istovrijednica imenice *Virga* ('žezlo').³⁰ Izraz *p̄i Patris, qua nos dilexit, caritas* preveden je kao *lūb(a)v̄b m(i)l(o)st(i)v(a)go o(t)ca*. Prevoditelj je ispuštio odnosnu rečenicu *qua nos dilexit* smatrajući najvjerojatnije da je njezin sadržaj zalihostan. Skraćen je i prijevod teksta *illam miro decrevit consilio relevandam, ut scilicet Verbum supernum, quod erat in principio, eam a mortis nexibus liberaret*, koji glasi: *ona čud'nim s'vêtom̄ naredi · v'zdvig'nuti e v'shotê*. U prijevodu nema istovrijednice za dio *ut scilicet Verbum supernum, quod erat in principio*, a o završnoj glagolskoj skupini već je bila riječ u prethodnome odjeljku. Prevoditelj je ispuštio i veći dio desetoga poglavlja bule: *Nulli ergo omnino hominum liceat hanc nostrae voluntatis, constitutionis, monitionis, hortationis et mandati paginam infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare praesumpserit, indignationem omnipotentis Dei et beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus, se noverit incursum*. Umjesto toga BrBer₁ ima *i sie složenie officii*, a ostali prijepisi: *niedinomu ubo i pročaē* (BrMet, BrN₁, BrMav, BrVin, BrPm, FgGlag₁₁), *niedinomu ubo pročaē* (BrBer_{2/11}), *i edinomu ubo i pr(o)čim̄* (BrVat₁₉), *nied'nomu ubo i pročaē* (BrDrag), *edinomu ubo i pročim̄* (BrDab).

Zabilježiti treba i pogrešan prijevod skupine *partu consecranda divino* kao *ocu b(o)ž(a)stvenomu posvečena*. Očito je da su zamijenjene latinske riječi

²⁷ U primjeru *ut eamdem mortem nostram moriendo destrueret*, koji je preveden kao *da semrtiū svoeū semr' b̄ n(a)šu raz'drušil' bi*.

²⁸ Imenica *semestri* precizirana je kao razdoblje od šest mjeseci.

²⁹ Cijela rečenica glasi *Ne etiam divinae visus fuisset resistere voluntati*, a prevedena je kao *ne oče b(o)ž(a)stvene vidēli se bi · protivu voli*.

³⁰ Od svih prijepisa samo dva imaju na tome mjestu imenicu *žaz(a)lb* (BrVat₁₉), odnosno *žazlb* (BrDab). To otvara pitanje je li ona doista bila ispuštena u izvorniku prijevoda, pa su je prepisivači tih dvaju brevijara naknadno dodali, što nam se čini vjerojatnijim, ili su je jedini sačuvali.

partus ('porod') i *pater* ('otac') i tako je umjesto *porodu* dobiveno *ocu*. Vjerojatno je ta zamjena napravljena već u latinskim prijepisima.

5. JE LI PISAC NAJSTARIJEGA SAČUVANOG PRIJEPISA BIO PREVODITELJ TEKSTA?

Kako je rečeno u uvodu, najstariji je prijepis bule onaj iz BrBer₁. Služba na Pohodnje nije dodatak tomu brevijaru, nego dio osnovnoga teksta koji je pisao »jedan pisar, vjerojatno poznije dobi, u razmjerno kratku vremenu« (ŽAGAR; PASKOJEVIĆ 2023: 20). Na temelju paleografskih značajka Josip Vajs³¹ zaključuje da je riječ o kodeksu s kraja 14. stoljeća, dok je Ivan Milčetić³² smjestio njegov postanak u prvu polovicu 15. stoljeća. Takvoj se dataciji zatim priklanja i Vajs³³ te Mateo Žagar i Kristian Paskojević³⁴. I proučavatelji likovne opreme (GOLOB 2010; PELC 2023) smještaju postanak toga brevijara na kraj 14. ili sami početak 15. stoljeća jer su ukrasni oblici inicijala bili »dobro poznati talijanskim kaligrafima oko 1400., no oni su jednako tako bili rašireni i u glagoljičnim pisarskim radionicama, o čemu zorno svjedoči Brevijar Vida Omišljanina s konca 14. stoljeća.« (PELC 2023: 68), a crteži svetaca odražavaju značajke češkoga sitnoslikarstva toga doba.³⁵ S obzirom na ranu dataciju brevijara, blisku godini izdanja papinske bule, opravdano je postaviti pitanje je li prijepis iz BrBer₁ izvornik prijevoda, tj. je li njegov pisar bio ujedno i prevoditelj teksta.

Da tekst iz BrBer₁ nije prevoditelj izvornik, pokazuje primjer *i da ni nedovol'no ne k tomu drugo ukazanie ičet'se*, koji bi trebao odgovarati latinskomu *quodque praesentes litterae ad probandum plene constitutionem hujusmodi, ubique sufficient, nec ad id probationis alterius adminiculum requiratur*. Prijevod skupine *praesentes... sufficient* kao *ni nedovol'no* najjednostavnije se može objasniti kao pogrešno rastavljanje priloga *nine* 'sad', koji je na tome

³¹ VAJS 1910: XIV.

³² MILČETIĆ 1911: 69.

³³ VAJS 1932: 153.

³⁴ ŽAGAR; PASKOJEVIĆ 2023: 19.

³⁵ Zato Nataša Golob, povezujući crteže u BrBer₁ s crtežima prizora iz života Isusova i Marijina majstora iz Prestona, koji se datiraju oko 1380. – 1390., zaključuje: »Če že ne gre za istega risarja, pa gre za risarja, ki je izšel iz enakih umetniških pogojev in je zato njegov risarski slog podoben mojstru risbe iz Prestona. – Vsekakor so risbe zrcalo slogovnega izraza, ki je časovno zamejen, zato lahko rečemo, da je rokopis nastal ok. leta 1390.« GOLOB 2010: 197.

mjestu stajao u predlošku s kojega je tekst prepisan, čime je pisar skupinu *ni-ne dovol'no*, kako ima veći broj kasnijih prijepisa, pretvorio u *ni nedovol'no*. To dokazuje da je postojao još stariji glagoljični predložak s kojega je pisar BrBer₁ prepisao tekst, a nije ga sam prevodio. Potvrda je tomu i činjenica da BrBer₁ najvjerojatnije nije bio predložak svim kasnijim prijepisima, što, uz već navedene razlike u trećemu poglavlju, potvrđuje i prijevod dijela teksta iz sedmoga poglavlja Bonifacijeve bule *qui vero Missae, totidem; qui autem in primis ipsius festi vesperis, similiter centum; qui autem in secundis vesperis, totidem*, koji je u BrBer₁ preveden kao *ki na misi tolíkoe · ki na prvoi večer'ni tolíkoe ·r· dni*. Vidljivo je da u prijepisu nedostaje prijevod odnosne rečenice *qui autem in secundis vesperis*. Šest prijepisa ima crkvenoslavensku isto-vrijednicu te (su)rečenice: *i ki na drugoi ·r· dni* (BrMet), *i ki na drugoi v(e)č(e)rni ·r· dni* (BrMav), *i ki na drugoi v(e)č(e)rni ·r· dni* (BrVat₁₉), *i ki na drugoi vičer'ni ·r· dni* (BrBer_{2/11}), *i ki k' drugoi večer'ni tkoe ·r· dni* (BrDrag), *i ki na drugoi vičer'ni ·r· dni* (BrPm), a u dvama je to mjesto prevedeno drukčije: *ki k' misi po ·r· dni i ki pridu na prvu v(e)č(e)rnû ·r· dni i v'sakoi vičerni ·r· dni* (BrDab) *i ki na misê tolíkoe · i na vs(a)koi več(e)rni tolíkoe* (FgGlag₁₁). Ne možemo ipak isključiti mogućnost da je na ovome mjestu pisar nekoga međupredložka nadopunio tekst (ili djelomice promijenio prijevod) zagledajući u latinski izvornik. Treba istaknuti da je teško napraviti preciznu stematološku shemu među prijepisima zbog ispreplitanja različitih matica, što je općenito slučaj s hrvatskoglagoljičnim tekstovima.

Na to da pisar BrBer₁ nije sam prevodio tekst, nego ga je prepisao sa starijega glagoljičnog predložka upućuje i surečenica *da iže k' útrn'nemu oficiû prazd'nika togo iže v' cr(ê)kvi služit' se*, u kojoj je antecedens odnosne zamjenice *iže* imenica *oficii*, a u latinskome se izvorniku *qui matutinali officio festi ejusdem in Ecclesia, in qua idem festum celebraretur, interessent* odnosno rečenicom modificira imenica *Ecclesia* ('Crkva'), na koju se odnosi zamjenica *qua*. Najvjerojatnije je tu prvotni prijevod bio onakav kakav je sačuvan u prijepisu iz BrVat₁₉: *da iže k' útrn'nemu oficiû pr(a)zdnika togo · v cr(ê)kvi idêže služit' se pridutъ*, a pisar ga je BrBer₁ slobodno preoblikovao bez latinskoga predložka.

6. ZAKLJUČAK

U članku smo usporedili sve sačuvane prijepise crkvenoslavenskoga prijevoda bule pape Bonifacija IX. *Superni benignitas Conditoris* u hrvatskoglagoljičnim tekstovima iz zlatnoga razdoblja hrvatskoga glagoljaštva. Utvrdili

smo da je svima u temelju isti prijevod i da su razlike među njima razmjerno male, ograničene na manji broj kodeksa ili čak na pojedini kodeks i da se najčešće mogu objasniti manjim redaktorskim zahvatima prepisivača. Teško je uspostaviti točne stematološke odnose među prijepisima jer su se međusobno isprepletale različite inačice prijevoda. Utvrdili smo također da pisar najstarijega prijepisa iz BrBer₁, koji je nastao kratko nakon što je papa Bonifacije izdao bulu, najvjerojatnije nije bio prevoditelj teksta, nego ga je prepisao iz starijega glagoljičnog predloška. Uspoređujući prijevod s latinskim izvornikom, vidjeli smo da se prevoditelj nije uvijek slijepo držao latinskoga teksta, nego je na onim mjestima na kojima bi doslovan prijevod bio u suprotnosti s crkvenoslavenskom jezičnom normom mijenjao red riječi i prevodio sintaktičke skupine drukčijom vrstom skupina od onih koje su u latinskome izvorniku. Također je proširivao i precizirao tekst navođenjem podataka kojih nema u latinskome, a katkad bi ispustio pojedinu riječ, skupinu ili dio teksta ako je smatrao da su značenjski zalihosni. Utvrdili smo također da su rijetka pogrešno prevedena mjesta. To znači da je prevoditelj razmjerno dobro poznao normu hrvatskoga crkvenoslavenskog jezika na koji je prevodio i latinski s kojega je prevodio te razlike u strukturi između tih dvaju jezika.

Na kraju ćemo odgovoriti na pitanje zbog čega nam je tekst Bonifacijeve bule bio zanimljiv za proučavanje. Kao prvo, taj tekst pripada skupini tekstova za koje sa sigurnošću možemo reći da su prevedeni na hrvatskome području i da su ih preveli hrvatski glagoljaši s latinskoga. Zbog toga je on istraživačima dobar pokazatelj koliko su glagoljaši prevoditelji (ali i prepisivači) dobro znali latinski jezik i normu hrvatskoga crkvenoslavenskog jezika te kako su se prema njoj odnosili. Tekst nam je bio zanimljiv i zbog proučavanja BrBer₁ u okviru projekta Znanstvenoga centra izvrsnosti za hrvatsko glagoljaštvo jer precizno određuje donju granicu za datiranje toga kodeksa. On pokazuje da taj brevijar nije mogao nastati prije 1390. godine jer je bula izdana krajem 1389. Budući da je tekst u njemu prepisan s glagoljičnoga predloška, vjerojatnijom nam se čini pretpostavka da je brevijar pisan početkom 15. stoljeća, ali ne možemo isključiti ni sami kraj 14. stoljeća kao vrijeme njegova nastanka. I u jednome i u drugome slučaju najstariji je prijepis blizak vremenu izdavanja bule, a osobito njegov vjerojatni glagoljični predložak. To pokazuje da su hrvatski glagoljaši bili ažurni u praćenju promjena u liturgijskim knjigama te da su nove službe i tekstove vrlo brzo prevodili i unosili u svoje brevijare i misale.

POPIS IZVORA

- BrBar = *Brevijar Blaža Baromića*, 1493., tiskan u Veneciji.
- BrBer₁ = *Prvi beramski (ljubljski) brevijar*, kraj 14. / početak 15. stoljeća), Ljubljana, *Narodna in univerzitetna knjižnica*, sign. Ms 161. (izdanje teksta: MIHALJEVIĆ 2022.)
- BrBer_{2/II} = drugi dio *Drugoga beramskoga (ljubljskoga) brevijara* (sanktoral), sredina 15. st., Ljubljana, *Narodna in univerzitetna knjižnica*, sign. Ms 163.
- BrBroz = *Brožičev brevijar*, 1561., tiskan u Veneciji.
- BrDab = *Dabarski brevijar*, 1486., Zagreb, Arhiv Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, sign. IIIc21.
- BrDrag = *Dragučki brevijar*, 1407., Zagreb, Arhiv Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, sign. IIIb25.
- BrMav = *Brevijar popa Mavra*, 1460., Zagreb, Nacionalna i sveučilišna knjižnica, sign. R 7822.
- BrMet = *Brevijar Metropolitanske knjižnice*, 1442., Zagreb, Metropolitan-ska knjižnica, sign. Mr161.
- BrN₁ = *Prvi novljanski brevijar*, 1459., Novi Vinodolski, Župni ured župe sv. Filipa i Jakova. (privremeni trenutačni smještaj: Rijeka, Arhiv Riječke nadbiskupije).
- BrN₂ = *Drugi novljanski brevijar*, 1495., Novi Vinodolski, Župni ured župe sv. Filipa i Jakova, (privremeni trenutačni smještaj: Rijeka, Arhiv Riječke nadbiskupije).
- BrPm = *Pašmanski brevijar*, kasno 14. i 15. st., Zagreb, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, sign. III b 10.
- BrVat₁₀ = *Vatikanski brevijar Illirico 10*, 1485., Vatikan, *Biblioteca Apostolica Vaticana*, sign. Borg. Illir. 10.
- BrVat₁₉ = *Vatikanski brevijar Vat. Slav. 19*, 1465., Vatikan, *Biblioteca Apostolica Vaticana*, sign. Vat. Slav. 19.
- BrVin = *Vinodolski (Kukuljevićev) brevijar*, 1485., Zagreb, Arhiv Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, sign. I d 34.
- FgGlag₁₁ = *Glagoljični fragment br. 11.*, 15. st., Zagreb, Arhiv Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, sign. Fragm. glag. 11 (Kuk. 554).

LITERATURA

- CHERUBINI, L. 1673. *Magnum bullarium romanum: ab Leone Magno usque ad S. D. N. Clementem X.* Lyon: Laurentius Arnaud, et Petrus Borde.
- ENCICLOPEDIA. 1954. *Enciclopedia Cattolica XII: Tes – Zy, Indice.* Città del Vaticano.
- GOLOB, N. 2010. *Manuscripta. Knjižno slikarstvo v srednjeveških rokopisih iz Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani.* Ljubljana: Narodna galerija Slovenije – Založba Univerze v Ljubljani – Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- GROTEFEND, H. 1898. *Zeitrechnung des deutschen Mittelalters und der Neuzeit. Zweiten Bandes zweite Abtheilung: Ordenskalender. Heiligenverzeichniss. Nachträge zum Glossar.* Hannover – Leipzig: Hahn'sche Buchhandlung.
- HOLWECK, F. G. 1913. Visitation of the Blessed Virgin Mary. *The Catholic Encyclopedia XV.* New York: The Encyclopedia Press, Inc., 480–481.
- HORVAT, M. 2005. Sklonidba imenica u Marulićevu Naslidovan'ju. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje 31*: 87–105.
- JURIŠIĆ, B. 1944. *Nacrt hrvatske slovnice.* Zagreb: Nakladni odjel Hrvatske državne tiskare.
- MALIĆ, D. 1988. *Povaljska listina kao jezični spomenik.* Zagreb: Hrvatsko filološko društvo.
- MIHALJEVIĆ, M. (ur.). 2022. *Prvi beramski brevijar: hrvatskoglagoljski rukopis s kraja 14. stoljeća. Sv. 2: transliteracija.* Zagreb: Staroslavenski institut.
- MILČETIĆ, I. 1911. *Hrvatska glagolska bibliografija, I. dio. Opis rukopisa.* Starine JAZU, knj. XXXIII. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.
- NAZOR, A. 1978. *Zagreb riznica glagoljice: katalog izložbe.* Zagreb: Nacionalna i sveučilišna biblioteka.
- PELC, M. 2023. Likovna oprema *Prvoga beramskog brevijara.* A. Mihaljević; M. Mihaljević; A. Radošević (ur.). *Studije o Prvome beramskom brevijaru.* Zagreb: Staroslavenski institut.
- ŠIMIĆ, A.; J. VELA. 2021. From the Little Chapters to the Big Question: How Were the Croatian Glagolitic Breviaries and Missals Compiled?. *Slovo 71*: 121–168.
- ŠTEFANIĆ, V. 1969. *Glagoljski rukopisi Jugoslavenske akademije, I. dio.* Zagreb: Izdanje Historijskog instituta Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti.
- VAJS, J. 1910. *De antiqvissimo breviario croatico-glagolitico.* Praga: Sumptibus Regiae societatis scientiarum.
- VAJS, J. 1932. *Rukověť hlaholské paleografie.* Praha: Slovanský ústav – »Orbis«.
- VEČERKA, R. 1989. *Altkirchenslavische (altbulgarische) Syntax I. Die lineare Satzorganisation.* Freiburg i. Br.: Weiher.
- ŽAGAR, M.; K. PASKOJEVIĆ. 2023. Paleografski opis *Prvoga beramskog brevijara.* A. Mihaljević; M. Mihaljević; A. Radošević (ur.). *Studije o Prvome beramskom brevijaru.* Zagreb: Staroslavenski institut.

CRKVENOSLAVENSKI TEKST
(BrBer₁ 79a – 80d; MIHALJEVIĆ 2022: 199–202)

79^abonifacii³⁶ bis'kurь rabь rabovь b(o)žihь k' vĕč'noi rĕči³⁷ pametь³⁸ .39
svr'h'ne bl(a)godĕti⁴⁰ tvor'ca roda č(lovĕča)sk(a)go⁴¹ · po obrazu svoemь⁴²
stvorena m(i)l(o)stь⁴³ m(i)l(o)sr(ь)diĕ priziraûĉi⁴⁴ · eže⁴⁵ pregrĕšeniemь⁴⁶
adamovimь palo b(ĕ)še ·⁴⁷ ras'matraûĉi⁴⁸ ona čud'nim⁴⁹ s'vĕtomь naredi⁵⁰ .51
v'zdvig'nuti e⁵² v'shotĕ⁵³ ubo · lûb(a)vь⁵⁴ m(i)l(o)st(i)v(a)go o(t)ca⁵⁵ priduĉь⁵⁶

³⁶ bonifacii ... ukrĕpi ubo i svĕtova tae prĕe | *deest.* Ber_{2/II}.

³⁷ k' vĕč'noi rĕči | k vĕčnoj reĉi Met k v(ĕ)čnoj riĉi Mav k' v(ĕ)čnĕi riĉi Pm k v(ĕ)čnĕ r(ĕ)ĉi Vat₁₀ k v(ĕ)čnĕi rĕči Bar Broz

³⁸ pametь | i pameti Vat₁₉ Drag

³⁹ k' vĕč'noi rĕči pametь · | k' v(e)č(e)rnoi riĉi i pameti · Dab

⁴⁰ svr'h'ne bl(a)godĕti | svrhne bl(a)godeti Met Dab svrhnie blagodĕti FgGlag₁₁

⁴¹ roda č(lovĕča)sk(a)go | č(lovĕča)skago roda Met N₁ Mav Vin Pm Dab Vat₁₀ Bar Broz FgGlag₁₁ č(lovĕča)skago radi Drag

⁴² po obrazu svoemь | po obrazu svoemь Met N₁ Vin Pm FgGlag₁₁ po obrazĕ svoemь Mav Vat₁₉ Drag

⁴³ m(i)l(o)stь | milosti Met m(i)l(o)sti Mav Vat₁₉ Vin Drag Pm Vat₁₀ Bar Broz m(i)losti Dab m(i)l(o)sti i FgGlag₁₁

⁴⁴ priziraûĉi | priziraûĉe Pm prizivaûĉi Dab FgGlag₁₁

⁴⁵ eže | ko Drag ĉa Broz

⁴⁶ pregrĕšeniemь | pregrĕšeniemь Met pregrĕšeniemь N₁ prĕgrĕšeniemь Vin Drag

⁴⁷ eže pregrĕšeniemь adamovimь palo b(ĕ)še · | eže palo bĕše pregr(ĕ)š(e)niemь adamovim' Vat₁₉ eže palo biše pregrĕšeniemь adamovimь Dab

⁴⁸ ras'matraûĉi | rasmatraûĉe Pm FgGlag₁₁ rasmatraûĉь Vat₁₀

⁴⁹ čud'nim | čudni Vat₁₀

⁵⁰ naredi | n'redi Mav

⁵¹ čud'nim s'vĕtomь naredi · | čudnim' z(a)k(o)n(o)m' naredi s(vĕ)tomь i Vat₁₉ čud'nimь s'vi-
tomь naredi · Pm čudnim' zak(o)nomь naredi s(vĕ)tomь Dab

⁵² e | *om.* Dab FgGlag₁₁

⁵³ v'shotĕ | vshoti Met v'shote Dab vshote Vat₁₀ hote FgGlag₁₁

⁵⁴ lûb(a)vь | *om.* Vat₁₉ Pm lûbve FgGlag₁₁

⁵⁵ o(t)ca | *om.* Met

⁵⁶ priduĉь | *praec.* čt(en)i(e) Dab priduĉi Bar Broz

· isplnenie⁵⁷ vrêmene⁵⁸ s(i)na v(ê)čn(a)go⁵⁹ pod' obrazom' raba pl'tb⁶⁰ n(a)šee semr'ti na⁶¹ se v'zeti⁶² · da semrtiû svoeû semr'tb n(a)šu raz'drušil' bi⁶³ ·

čte(nie)⁶⁴ da⁶⁵ osuĵeniemь⁶⁶ suda kup'no i nečistoče⁶⁷ · ũže⁶⁸ po pr'vêû⁶⁹ roditelû roda č(lovêča)sk(a)go slêdečago⁷⁰ v⁷¹ padeni · znaêše se⁷² m(i)l(o)stb bl(a)-gaê s(i)na vêč'nago⁷³ razdrušila bi⁷⁴ · i⁷⁵ začb ot čista⁷⁶ roda c(êsa)ra d(a)v(i)da⁷⁷ izb'ra⁷⁸ d(ê)vu⁷⁹ v' ke črêvo vd(a)hnoveniemь⁸⁰ osêni⁸¹ sl(o)vomь poslanim'⁸²

⁵⁷ isplnenie | isplneniemь Vin isp(o)v(ê)danie Pm

⁵⁸ vrêmene | vrimene Met Pm Bar Broz

⁵⁹ v(ê)čn(a)go | vičnago Met *add.* posla Vat₁₉ *add.* posla o(ta)cb Dab

⁶⁰ pl'tb | *praec.* i Vat₁₉ Dab

⁶¹ na | n' Mav

⁶² v'zeti | v'ze Dab Vat₁₀ izeti FgGlag₁₁

⁶³ semr'tb n(a)šu raz'drušil' bi | raz'drušil' bi sem'rtb n(a)šu Dab semrtb n(a)šu da razdrušil bi Bar Broz semrt' n(a)šu razdrušila bi FgGlag₁₁

⁶⁴ čte(nie) | *om.* Vin Drag Pm Dab Vat₁₀ Bar Broz FgGlag₁₁

⁶⁵ da | na FgGlag₁₁

⁶⁶ osuĵeniemь | osueniemь Met N₁ Mav Vin Drag Vat₁₀ Bar osuĵeniemь Vat₁₉ osuenie Dab osu(e)niemь Broz

⁶⁷ i nečistoče | ne č'tuče Dab i nečistuče FgGlag₁₁

⁶⁸ ũže | ũre Broz

⁶⁹ po pr'vêû | po prviû Met N₁ Mav Vin FgGlag₁₁ pod prviû Vat₁₉ prvoû Drag prviû Pm podb prviû Dab prviû Bar Broz

⁷⁰ slêdečago | slidečago Met slidučega Pm slêduêčega Bar Broz

⁷¹ v' | *om.* FgGlag₁₁

⁷² se | *om.* Met FgGlag₁₁

⁷³ vêč'nago | vičnago Met vič'n(a)go Mav

⁷⁴ razdrušila bi | razdrušil' bi Mav Drag Dab razd'r bi (!) Vat₁₀

⁷⁵ i | čt(en)i(e) · da Dab *praec.* č(tenie) Bar *praec.* čt(enie) Broz

⁷⁶ i začb ot čista | zane ot čistago Vat₁₉ zač' ot čista Vin i začb ot čistago Drag

⁷⁷ c(êsa)ra d(a)v(i)da | d(a)v(i)da c(êsa)ra Mav krala d'v(i)da Vat₁₉ c(êsa)reva · da vazda FgGlag₁₁

⁷⁸ izb'ra | izabra Bar Broz

⁷⁹ d(ê)vu | d(u)šu Vat₁₀

⁸⁰ v' ke črêvo vd(a)hnoveniemь | v ke črivi dahnoveniemь Met v ke črivi dah'noveniemь N₁ v ke čr(ê)vê dahnoveniemь Mav v neeže č'rêvê d(u)ha s(veta)go vdahnov(e)niemь Vat₁₉ v' ke č'rêvi dahnoveniemь Vin v' ke črêvê d(u)hovnêemь Drag v' ke črivi dah'noveniemь Pm v' ke črêvo d(u)ha s(ve)t(a)go dah'noveniemь Dab v' ke čr(ê)vo dahnoveniemь Vat₁₀ vb ke črêvi vdahnoveniemь Bar Broz h(řst)ь v črêvi v'dahnoveniemь FgGlag₁₁

⁸¹ osêni | osêneni Drag oseni Pm

⁸² sl(o)vomь poslanim' | i s(lovo)mь Vat₁₉ *praec.* i Dab

pl'ti⁸³ priêti rači · da izidetъ⁸⁴ po r(e)č(e)nii⁸⁵ pr(o)r(o)ka ot korene⁸⁶ eisêova⁸⁷
 ·⁸⁸ i cvêtъ⁸⁹ ot korene⁹⁰ ego v'zidetъ⁹¹ · i počietъ na⁹² nemъ d^{79b}uhъ g(ospoda)
 нь · vistinu⁹³ c(êsa)r(i)cu⁹⁴ preplemenitu⁹⁵ v'⁹⁶ mat(e)рь s(e)bê⁹⁷ iz'bra⁹⁸ êže⁹⁹
 toliku c(êsa)ru¹⁰⁰ dostoina bê svoego¹⁰¹ tâla¹⁰² komoru¹⁰³ ugotovati¹⁰⁴ ·¹⁰⁵ ot ke

⁸³ pl'ti | pltъ Met Drag Pm Dab Vat₁₀ FgGlag₁₁ om. Mav pl't' Vat₁₉ Bar Broz

⁸⁴ izidetъ | add. žazlъ Dab izide FgGlag₁₁

⁸⁵ po r(e)č(e)nii | po rečeni Met N₁ Pmpo reč(e)ni Mav po rečen'i Vin po roeni Drag po rečeniû isaie Dab po r(e)č(e)ni Vat₁₀

⁸⁶ ot korene | is korênê Dab ot kolêne FgGlag₁₁

⁸⁷ eisêova | eiseova Met Dab eisêeva Drag ej'sêova Bar Broz

⁸⁸ da izidetъ po r(e)č(e)nii pr(o)r(o)ka ot korene eisêova · | da izidetъ žaz(a)lъ is korene eisêova Vat₁₉

⁸⁹ cvêtъ | cvetъ Met N₁ Mav Pm c'vet' Dab cvet' Bar Broz

⁹⁰ korene | korênê Dab kolêne FgGlag₁₁

⁹¹ v'zidetъ | izidetъ FgGlag₁₁

⁹² na | n' Mav нь Dab

⁹³ vistinu | *praec.* čti Met *praec.* čt(enie) Drag Bar *praec.* čt(en)i(e) Broz

⁹⁴ c(êsa)r(i)cu | kralicu Vat₁₉ grblicu Drag

⁹⁵ preplemenitu | preplêmenitu Pm plemenitu Dab

⁹⁶ v' | om. Vat₁₉ Dab FgGlag₁₁ d(ê)vu Drag

⁹⁷ s(e)bê | sebi Met Pm FgGlag₁₁ sêbe Dab

⁹⁸ s(e)bê iz'bra | iz'bra sebê Drag

⁹⁹ êže | ka Mav Pm Bar Broz

¹⁰⁰ c(êsa)ru | kralû Vat₁₉ Drag

¹⁰¹ svoego | svoga Mav Vin Pm Vat₁₀ Bar Broz FgGlag₁₁

¹⁰² tâla | tela Dab

¹⁰³ svoego tâla komoru | komoru svoego t(ê)la Vat₁₉

¹⁰⁴ ugotovati | ugotoviti Met Vat₁₉ Pm Dab Bar Broz FgGlag₁₁

¹⁰⁵ svoego tâla komoru ugotovati · | s'voego tela korunu ugotoviti N₁ svoga tâla k'runu ugotoviti Vin

kako¹⁰⁶ ženiĥ krasnêi¹⁰⁷ pače¹⁰⁸ s(i)нъ č(lovêča)skihъ izide¹⁰⁹ v' mêsto¹¹⁰ nazarata · ki¹¹¹ c'vêť ili sv(ê)tl(o)stь¹¹² gl(agole)t' se¹¹³ svoje početie¹¹⁴ iz'bra ·¹¹⁵ čt(enie) ·¹¹⁶ v' komь¹¹⁷ po anj(e)lskomь pozdravlennii¹¹⁸ govorenîe¹¹⁹ togožde¹²⁰ v'pl'čena¹²¹ s(i)na taen'stva¹²² čud'ne¹²³ časti¹²⁴ č'temь esu služene¹²⁵ · g'dê¹²⁶ ubo n(a)še izb(a)vlenie priêhomь početakъ sp(a)s(e)niê¹²⁷ ·¹²⁸ g'dê

¹⁰⁶ ot ke kako | ot neeže êko Vat₁₉ Dab ot koe êko i Drag o tke FgGlag₁₁

¹⁰⁷ krasnêi | krasni Met Pm

¹⁰⁸ pače | p'če Mav

¹⁰⁹ izide | izidet' Drag

¹¹⁰ v' mêsto | v mesto Met Mav Pm Dab mêsto FgGlag₁₁

¹¹¹ nazarata · ki | da za taki FgGlag₁₁

¹¹² c'vêť ili sv(ê)tl(o)stь | cvetь ili svitlostь Met cvetь ili svêťlostь N₁ cvetь ili sv(ê)tlostь Mav cъvêť ili svêťlostь Vin c'vêť ili s(vê)tl(o)stь Pm

¹¹³ gl(agole)t' se | govorit' se Mav Drag Pm gov(o)rit se Broz

¹¹⁴ početie | počet'e N₁ Vin poč'ten'e Drag počat'e Pm FgGlag₁₁

¹¹⁵ v' mêsto nazarata · ki c'vêť ili sv(ê)tl(o)stь gl(agole)t' se svoje početie iz'bra · | čti i v mes'tê nazar(e)tê svoje početie izb(a) · iže cvetь ili sv(ê)tl(o)stь gl(agole)t' se Vat₁₉ v' ves'to nazarate svoje početie iz'bra · iže c'vêť ili s(vê)tlostь Dab

¹¹⁶ čt(enie) · | om. Met N₁ Mav Vat₁₉ Vin Pm Vat₁₀ Bar Broz FgGlag₁₁

¹¹⁷ v' komь | v nemže Vat₁₉ o nemže Dab

¹¹⁸ po anj(e)lskomь pozdravlennii | po anj(e)lskomь pozdravlenn'i Vin po an'j(e)lovomь pozdravlenn'i Drag pozdravlenn'i anj(e)lskomь Pm po an'j(e)lsk(o)мь pozdr(a)vlen'i Vat₁₀ pozd(ra)vlenii · anj(e)lskimь Bar Broz

¹¹⁹ govorenîe | govoren'ê N₁ Vat₁₉ Vin govoreni Drag govoreniê Dab gl(agola)niemь Bar gov(o)r(e)niemь Broz

¹²⁰ togožde | to e(stь) Dab

¹²¹ togožde v'pl'čena | togoe vpl'čena Met togoe v'pl'čena N₁ togoe vpl'čena Mav Vat₁₀ to e(stь) vpl'čena Vat₁₉ togoe v'pl'čena Drag FgGlag₁₁ togoe · vpl'čena Pm togoe vpl'čena Bar Broz

¹²² taen'stva | taen'stviê Drag FgGlag₁₁ taen'stva Pm taen'stvo Dab taenstva Bar Broz

¹²³ čud'ne | čudni Met čudne Mav čudnoe Vat₁₉ Drag čud'nie Dab čudnêe FgGlag₁₁

¹²⁴ časti | č'sti Mav čь'sti Drag

¹²⁵ esu služene | i esu služeni Met esu služena N₁ Vin i esu služena Mav Dab FgGlag₁₁ esu služena Vat₁₉ Pm Bar Broz služena esu Drag esu služ(e)na Vat₁₀

¹²⁶ g'dê | gdi Met N₁ Pm kadê Drag ideže Dab

¹²⁷ početakъ sp(a)s(e)niê | počet'къ sp's(e)niê Mav početakъ sp(a)s(e)niê Drag

¹²⁸ g'dê ubo n(a)še izb(a)vlenie priêhomь početakъ sp(a)s(e)niê · | idêže ubo n(a)š(e)go izb(a)vleniê priêhomь počet(a)къ i sp(a)s(e)niê :~ Vat₁₉ gradi · ubo n(a)š(e)go izb(a)vleniê priêhomь počepetъkъ i sp(a)s(e)niê · FgGlag₁₁

pr'vi d(a)nъ posvećenie prosvatê se ·¹²⁹ iže¹³⁰ n(a)mъ sp(a)s(e)niê¹³¹ upv(a)-
nie¹³² da ·¹³³ věčn(a)go veselie¹³⁴ · v' ovomъ ubo tolake pl'nosti mēsto ·¹³⁵ dēvo
c(ēsa)r(i)ce prečistaê¹³⁶ ot g(ospod)a¹³⁷ posvečena¹³⁸ · cvětъ s(ve)tosti s'sudъ
n(e)b(e)skie m(i)l(o)sti preč(a)stni ·¹³⁹ v'see sili c'vêta ukrašena¹⁴⁰ eg(o)že

¹²⁹ g'dê pr'vi d(a)nъ posvećenie prosvatê se · | gdi ubo prvi d(a)nъ prosvićenie prosv(a)ti se · Met gdê ubo pr'vi d(a)nъ pros'većenie pros(va)ti se · N₁ gdê ubo prvi d(a)nъ posv(e)ć(e)nie prosv'tê se · Mav idêže ubo prvi d(a)nъ prosvêćenie prosv'tê se · Vat₁₉ gdê ubo prvi d(a)nъ posvećenie prosvêti se · Vin kadê ubo pr'vi d(a)nъ posvećenie prosvêti se · Drag gdi ubo prvi d(a)nъ pros'većenie prosvêti se · Pm ideže ubo prvo pros'većenie prosv(ê)ti se · Dab g'dê ubo prvi d(a)nъ posveć(e)niê pros(va)te se Vat₁₀ g'dê ubo prvi d(a)nъ prosvêćenie pros(va)tê se · Bar Broz gdê ubo prvi d(a)nъ posveć(e)ni prosv(a)ti se · FgGlag₁₁

¹³⁰ iže | ki Met Mav Drag Pm Vat₁₀ Bar Broz kemъ N₁ kêmъ Vin

¹³¹ sp(a)s(e)niê upv(a)nie | sp(a)s(e)nie upvaniê N₁ Vin Pm sp(a)s(e)nie upv(a)niê Vat₁₀

¹³² upv(a)nie | ufaniê Mav ufanie Bar Broz

¹³³ sp(a)s(e)niê upv(a)nie da · | upv(a)nie sp(a)s(e)niê da Vat₁₉ Drag Dab upvaniê i sp(a)s(e)niê da FgGlag₁₁

¹³⁴ věčn(a)go veselie | vičnago veseseliê (!) Met večnago veselie Dab om. veselie FgGlag₁₁

¹³⁵ v' ovomъ ubo tolake pl'nosti mēsto · | va ovomъ · tolake plnosti mesto · Met v' komъ ubo tolako plnosti mēsto N₁ Vin v' ovomъ ubo tolake pl'nosti mesto · Mav v onom' ubo tolake pl'nosti mesto Vat₁₉ vъ ovomъ ubo tolake pl'nosti mēs'to poda Drag va ovomъ ubo tolake pl'nosti mesto · Pm va ovomъ ubo tolako m(i)l(o)sti is'plniti mes'to Dab vъ ovomъ ubo t(o)-l(i)ko plnos'ti m(ê)sto · Vat₁₀ va onomъ ubo tolake plnosti mēsto · ti že Bar va onomъ ubo velike plnosvi (!) mēsto · ti že Broz vъ ovom' ubo tolako m(i)l(o)sti i plnosti mēsto FgGlag₁₁

¹³⁶ dēvo c(ēsa)r(i)ce prečistaê | devo c(ēsa)r(i)ce prečastna Met dēvo c(ēsa)r(i)ce preč(a)stnaê N₁ dēvo c(ēsa)r(i)ce preč'stna Mav dēvo kralice prečastnaê Vat₁₉ dēvo c(ēsa)r(i)ce prêčastnaê Vin êt(en)i(e) ~ dēvo kralice prečastnaê Drag dēvo kralice prečistaê Pm Bar Broz dēvo kralice prečas'tnaê Dab devo c(ēsa)r(i)ce preč(a)stna Vat₁₀ dēvo c(ēsa)r(e)va prečistaê FgGlag₁₁

¹³⁷ g(ospod)a | koga FgGlag₁₁

¹³⁸ posvečena | posvičena Met posv(e)ć(e)naê Vat₁₉ posvêčena Drag

¹³⁹ cvětъ s(ve)tosti s'sudъ n(e)b(e)skie m(i)l(o)sti preč(a)stni · | cvetъ svetosti · sasudъ n(e)-b(e)ske milosti prečiste · Met cvětъ s(ve)to s(ve)to sъsudъ n(e)b(e)ske m(i)l(o)sti prečisti · N₁ cvetъ s(ve)tosti s'sudъ n(e)b(e)ske m(i)l(o)sti prečisti · Mav cv(ê)тъ s(ve)tosti · sъsudъ n(e)b(e)skie m(i)l(o)sti prečisti · Vat₁₉ cvětъ svêto svêto s'sudъ n(e)b(e)ske m(i)l(o)sti prečis'ti Vin c'vêтъ s(ve)to svêti sъsudъ n(e)b(e)ske m(i)l(o)sti prečistie Drag cvetъ s(vê)tl(o)sti · sъsudъ n(e)b(e)ske m(i)l(o)sti prečiste Pm cvetъ sv(ê)tlosti · sasudъ neb(e)ske m(i)l(o)-sti prečis'ti Dab cv(ê)тъ s(ve)tos(ve)ti sъsudъ n(e)b(e)skie m(i)l(o)sti prečis'ti Vat₁₀ cvětъ s(vê)tl(o)sti · sъsudъ n(e)b(e)ske m(i)l(o)sti prečisti · Bar Broz cv(ê)тъ s(vê)tl(o)sti · sasudъ neb(e)ske m(i)l(o)sti prečisti · FgGlag₁₁

¹⁴⁰ v'see sili c'vêta ukrašena | vse sili cveta ukrašeni Met Vat₁₉ v'se sile c'vêta ukrašena N₁ Vin vse sili cveta ukrašena Mav Bar Broz vse sili c'vêta ukrašena Drag v'seli se cveta ukrašena Pm v'se sili c'vetovъ <veče> ukrašena Dab v'sei silê cv(ê)ta ukrašena Vat₁₀ v silê c'v(ê)tovъ ukrašena FgGlag₁₁

krasotê¹⁴¹ sl(ь)nce i luna divita se .¹⁴² izb(a)vit(e)la narodъ¹⁴³ d(ê)va poče ·
daûčago¹⁴⁴ s(vê)tlostъ¹⁴⁵ narodomъ¹⁴⁶ · pod' oblakom' s(e)mr(ь)ti postavljeni¹⁴⁷

·
čt(e)nie ~¹⁴⁸ vistinu ona¹⁴⁹ c(êsa)r(i)ca¹⁵⁰ n(e)b(e)ska v' ke črêvo¹⁵¹ zatvori
se s(i)nъ b(o)žî¹⁵² stvoreнь¹⁵³ e(stъ)¹⁵⁴ ·¹⁵⁵ č(lovê)къ ·¹⁵⁶ i¹⁵⁷ toliko ei po anj(e)-
lê v' zvêčeno ·¹⁵⁸ oholosti d(u)ha ne priê · na¹⁵⁹ kako raba umilena¹⁶⁰ · êže¹⁶¹

¹⁴¹ krasotê | krasote Vat₁₀

¹⁴² eg(o)že krasotê sl(ь)nce i luna divita se · | eeže krasoti slnce i luna čuêhu se Met Bar eeže krasotê sl'nce i luna čudavahu se · Vat₁₉ ke krasoti sl'n'ce i luna čujahota se · Drag eeže krasote sl'nce i luna čuêhu se · Pm eeže krasoti sl'nce i luna divita se Dab ke krasotê slnce i luna čuêhu se · Broz eeže k'r(a)soti slnce i luna čuêhota se · FgGlag₁₁

¹⁴³ narodъ | n'rodъ Mav

¹⁴⁴ daûčago | daûča Met daûč'go Mav

¹⁴⁵ s(vê)tlostъ | *praec.* v Vat₁₀

¹⁴⁶ narodomъ | n'rodomъ Mav êzikom' Bar Broz

¹⁴⁷ postavljeni | pos'tavlень Dab postavljeniemъ Bar Broz

¹⁴⁸ čt(e)nie ~ | *om.* N₁ Vat₁₉ Vin Drag Pm Dab Vat₁₀ FgGlag₁₁ © drugi danъ · Bar Broz

¹⁴⁹ ona | *om.* FgGlag₁₁

¹⁵⁰ c(êsa)r(i)ca | kralica Vat₁₉ Drag Pm kral(i)ca Bar Broz

¹⁵¹ v' ke črêvo | v ke črivi Met v ke č'rêvê N₁ Vin Drag Pm v neeže črêvê Vat₁₉ v' ke črêvi Dab v ke črêvi Bar Broz

¹⁵² b(o)žî | *om.* Mav

¹⁵³ stvoreнь | *praec.* i Mav Dab

¹⁵⁴ e(stъ) | bi Met

¹⁵⁵ stvoreнь e(stъ) · | s'tvori se Vat₁₉

¹⁵⁶ stvoreнь e(stъ) · č(lovê)къ · | stvoreнь č(lovê)къ e(stъ) · Vin s'tvo(re)нь č(lovê)къ e(stъ) · Pm s'tv(o)renъ č(lovê)къ es(тъ) FgGlag₁₁

¹⁵⁷ i | *om.* Mav Vat₁₉ Vin

¹⁵⁸ i toliko ei po anj(e)lê v'zvêčeno · | toliko nijъ po anj(e)li v'zvîčeno · Met toliko nei po anj(e)li v'zvêčeno · N₁ Vin tolikoi rêči po an'j(e)li v'zvêčeno Drag toli nei po anj(e)li v'zvečeno · Pm tolike čas'ti ee po an'j(e)li v'zvêčeno po Dab t(o)l(i)ko nei po anj(e)li vzv(ê)č(e)no Vat₁₀ toliko ei po anj(e)li vzečeno Bar Broz tolike časti nee · po anj(e)li vazvêč(e)no FgGlag₁₁

¹⁵⁹ na | da Met N₁ Mav Vin Drag Pm Vat₁₀ Bar Broz FgGlag₁₁

¹⁶⁰ umilena | umilno Vat₁₀ umilenaê Bar Broz

¹⁶¹ êže | ka Broz

ako¹⁶² si bēše¹⁶³ mati¹⁶⁴ g(ospod)na¹⁶⁵ · нъ¹⁶⁶ umileniē ee prizri^{79c}ē¹⁶⁷ g(ospod)ъ
 · ispl(ъ)n(e)nie¹⁶⁸ oficiē v'stav'si¹⁶⁹ ide¹⁷⁰ v' gor'nuū k' elisav'tē bližikē svoei
 ·¹⁷¹ ēže g(lago)laše se¹⁷² zamatorêv'si¹⁷³ · i ēže se uču¹⁷⁴ neprazd'na suči · e·
 m(ê)s(e)ci¹⁷⁵ s' pospêšeniemb¹⁷⁶ ·¹⁷⁷ i¹⁷⁸ êkože ot anj(e)la umileno pozdravle-

¹⁶² ako | ače Vat₁₉ Bar FgGlag₁₁ om. Dab

¹⁶³ bēše | biše Met

¹⁶⁴ mati | m'ti Mav praec. i Vat₁₀

¹⁶⁵ g(ospod)na | add. umilena Met

¹⁶⁶ нъ | om. Met N₁ Mav Vin Drag Bar FgGlag₁₁ i na Vat₁₉praec. i Dab

¹⁶⁷ prizrê | prizre Met Pm priz'ri Dab

¹⁶⁸ ispl(ъ)n(e)nie | čti isplnenie ee Vat₁₉ Dab is'plneniē Vat₁₀ č(tenie) · isplnenie Bar Broz ispl-
 neniē FgGlag₁₁

¹⁶⁹ v'stav'si | stav'si Mav vst(a)v'si m(a)riē Vat₁₉ v'stav'si m(a)riē Dab vsstavši Broz

¹⁷⁰ ide | om. Drag praec. i Dab Bar Broz

¹⁷¹ v' gor'nuū k' elisav'tē bližikē svoei · | v goru kъ elisavti bližici svoei · Met v' goru k' eli-
 sav'tē bližiki s'voei · N₁ v goru k' elisav'tē bližici svoei · Mav v gornūū k' elis(a)vtē bližicē
 svoei · Vat₁₉ Drag v goru k' elisav'tē b'ližiki svoei · Vin v' goru k' elisav'ti bližiki s'voei Pm
 v' gor'nuū stranu k' elisav'ti b'ližiki svoei Dab v goru k' elisav'ti bl(i)ž(i)kē Vat₁₀ v gornūū
 stranu k' elisavti b'ližiki svoei Bar v gornū stranu k elisavti bližiki svoei Broz v' goru k'
 elisavti bližiki s'voei FgGlag₁₁

¹⁷² ēže g(lago)laše se | ēže se g(lago)laše se N₁ ka govoraše se Mav ēže govorit' se Drag ēže se
 gl(agola)še Dab ka gov(o)r(a)še se Broz

¹⁷³ zamatorêv'si | zamatorevši Met Drag Pm Dab Bar Broz

¹⁷⁴ se uču | add. se Drag uču se Vat₁₀

¹⁷⁵ m(ê)s(e)ci | miseci Mav Pm

¹⁷⁶ s' pospêšeniemb | s pospišeniemb Met

¹⁷⁷ i ēže se uču neprazd'na suči · e· m(ê)s(e)ci s' pospêšeniemb · | ēže se uču neprazdna · e· m(ê)-
 s(e)ci suči · i pospêšeniemb Vat₁₉ i ēže se uču neprazdna · suči ei miseci · e· s' pospešeniemb
 Pm i ēže se uču nepraz'dna · i suči ei · e· m(ê)s(e)ci s' pos'pešeniemb Dab i ēže se uču
 neprazdna suči ei m(ê)s(e)ci · e· s pospešeniemb' ide · Bar i ka se uču neprazdna suči ei m(ê)-
 s(e)ci · e· s pospešeniemb ide · Broz ēže se uču neprazdna suči ei m(ê)s(e)ci · e· s pospêšeni-
 emb FgGlag₁₁

¹⁷⁸ i | om. N₁ Mav Vat₁₉ Vin Drag Pm Dab Vat₁₀ FgGlag₁₁

nie¹⁷⁹ priêla b(ê)še¹⁸⁰ ·¹⁸¹ tako¹⁸² ubo¹⁸³ i¹⁸⁴ elisav'tu¹⁸⁵ m(a)riê d(ê)va umile-
no¹⁸⁶ pozdravi ·¹⁸⁷

čt(e)nie¹⁸⁸ elisav'ta ubo egda¹⁸⁹ usliša¹⁹⁰ pozdravljenie d(ê)vi¹⁹¹ sl(a)vne¹⁹²
· nъplnena¹⁹³ d(h)oмъ s(ve)timъ · i¹⁹⁴ v'pl'čenago s(i)na v' utrobê¹⁹⁵ d(ê)-
vič(a)skoi¹⁹⁶ taen'stvo uču¹⁹⁷ · gl(a)s(o)мъ¹⁹⁸ veliemъ¹⁹⁹ v'zapi²⁰⁰ i r(e)če ·²⁰¹
b(la)ž(e)na ti esi²⁰² v' žen(a)hъ²⁰³ i bl(agoslovle)нъ plodъ črêva²⁰⁴ tvoego²⁰⁵

¹⁷⁹ pozdravljenie | pozdravljanie Met pozdravljenî Vat₁₉

¹⁸⁰ b(ê)še | biše FgGlag₁₁

¹⁸¹ i êkože ot anj(e)la umileno pozdravljenie priêla b(ê)še · | i êkože pozdravljenie ot anj(e)la priêla b(ê)še umileno · Bar i kako pozdravljenie ot anj(e)la priêla b(ê)še umileno · Broz

¹⁸² tako | тко Drag

¹⁸³ ubo | om. Dab

¹⁸⁴ i | om. Pm Bar Broz

¹⁸⁵ i elisav'tu | u elisavti FgGlag₁₁

¹⁸⁶ umileno | umilno Vat₁₀

¹⁸⁷ pozdravi · | *finis* Vat₁₀ *add.* ti že g(ospod)i Bar Broz

¹⁸⁸ čt(e)nie | om. Met N₁ Mav Vin Pm Bar Broz FgGlag₁₁

¹⁸⁹ ubo egda | k'da ubo Mav egda ubo Pm ubo Dab ubo kada Broz

¹⁹⁰ usliša | sliša Met Vat₁₉ Drag Dab

¹⁹¹ d(ê)vi | devi Met m(a)rii d(ê)vi Dab

¹⁹² sl(a)vne | sl(a)vnê N₁ Vin m(a)rie Vat₁₉ presl(a)vnîe Drag preslav'no Dab

¹⁹³ nъplnena | naplnena Met N₁ Vin Dab Bar Broz napl'nena Mav Pm

¹⁹⁴ i | om. Vat₁₉

¹⁹⁵ v' utrobê | va utrobi Met Bar Broz va utr(o)bi FgGlag₁₁

¹⁹⁶ d(ê)vič(a)skoi | divičas'koi Dab divič(a)skoi FgGlag₁₁

¹⁹⁷ taen'stvo uču | uču taen'stvo Vat₁₉ tьên'stvo uču Drag taên'stvo uču Pm taên'stvoмъ uču Dab taên'stvo uču Bar Broz FgGlag₁₁

¹⁹⁸ gl(a)s(o)мъ | *praec.* i Met Dab

¹⁹⁹ gl(a)s(o)мъ veliemъ | glasi velikimi N₁ gl(a)si velikimi Vin gl(a)s(o)мъ v(e)likimъ Drag

²⁰⁰ v'zapi | vz'pi Met Mav v'zvapi FgGlag₁₁

²⁰¹ gl(a)s(o)мъ veliemъ v'zapi i r(e)če · | i vzv(a)pi gl(a)s(o)мъ v(e)liemъ i r(e)če · Vat₁₉ i vzpi gl(a)s(o)мъ veliimъ i r(e)če · Bar i vzpi gl(a)s(o)мъ veliemъ i r(e)če · Broz

²⁰² esi | om. Pm Bar Broz

²⁰³ v' žen(a)hъ | meû ženami N₁ Vin Drag Pm Bar Broz FgGlag₁₁

²⁰⁴ črêva | čriva Met

²⁰⁵ črêva tvoego | utrobi t'voec N₁ Vin Drag utrobe t'voec Pm utrobi tvoec FgGlag₁₁

· otkudu²⁰⁶ sie²⁰⁷ mnê²⁰⁸ bis(ъ)²⁰⁹ .²¹⁰ da mati²¹¹ g(ospod)a²¹² moego pride k' mnê²¹³ · se bo êko bis(ъ)²¹⁴ gl(a)съ pozdravljeniê tvoego²¹⁵ v'²¹⁶ ušiû moeû · v'zradova se²¹⁷ ml(a)d(ê)n(a)съ²¹⁸ radočami²¹⁹ v čr(ê)vê²²⁰ moemъ · i²²¹ b(la)-ž(e)na êže²²² vêrova²²³ · êko²²⁴ svr'šet' se v t(e)bê vsa²²⁵ êže²²⁶ ti²²⁷ rečena sutъ · ot²²⁸ g(ospod)a · k tomu²²⁹ b(la)ž(e)na²³⁰ d(ê)va · v' umilenii²³¹ d(u)ha otveča²³² · onu²³³ čud'nu pês(anъ) v'spê rekuči²³⁴ ·

²⁰⁶ otkudu | otkudê Mav *praec.* čti Vat₁₉ Dab

²⁰⁷ sie | se Dab

²⁰⁸ mnê | *om.* Met N₁ Mav Vin Pm

²⁰⁹ mnê bis(ъ) | bis(ъ) mnê Vat₁₉

²¹⁰ sie mnê bis(ъ) : | m'nê sie bis(ъ) FgGlag₁₁

²¹¹ mati | m'ti Mav

²¹² g(ospod)a | g(ospod)na Bar Broz

²¹³ k' mnê | ka mni Met ka m'nê Drag kъ mnê Pm ka mnê · ti že Bar Broz ka mnê FgGlag₁₁

²¹⁴ se bo êko bis(ъ) | se k'ko pride Vat₁₉ čt(en)i(e) · se bo êko pride Drag se bo êko Pm se bo eg'da pride Dab

²¹⁵ tvoego | *om.* Met Drag Pm FgGlag₁₁

²¹⁶ v' | va Met Pm Bar Broz FgGlag₁₁

²¹⁷ v'zradova se | vzradov' se Mav *praec.* i Pm

²¹⁸ ml(a)d(ê)n(a)съ | mladenсъ Met mladenacъ Bar Broz

²¹⁹ radočami | radoč'mi Mav

²²⁰ v čr(ê)vê | v črivi Met v' črêvi Pm

²²¹ i | *om.* Mav o Drag

²²² êže | ka Mav Drag Broz *praec.* esi Vat₁₉ Vin Dab FgGlag₁₁

²²³ vêrova | verova Met Mav Vat₁₉

²²⁴ êko | kako FgGlag₁₁

²²⁵ v t(e)bê vsa | v tebi Met v t(e)bê Mav Pm Bar Broz v t(e)bi vsa FgGlag₁₁

²²⁶ êže | ka Mav Pm Bar Broz

²²⁷ ti | *om.* Pm Dab Bar Broz

²²⁸ ot | *praec.* pro anj(e)l' Vat₁₉ anj(e)lomъ Dab

²²⁹ k tomu | *praec.* © drugi d(a)nъ sie čti Me ku N₁ komu Mav Vin čti eiže Vat₁₉ Dab em(u)že FgGlag₁₁

²³⁰ b(la)ž(e)na | *add.* m(a)riê Dab

²³¹ v' umilenii | va umileni Met vъ umileni N₁ v' umileni Mav Broz va umilenii Vat₁₉ vъ umilen'i Vin Drag Pm Dab v' umilen'i Bar va um(i)leni FgGlag₁₁

²³² otveča | otvêča N₁ otgovori Pm Bar Broz

²³³ onu | *praec.* i Vat₁₉ Dab Bar Broz

²³⁴ v'spê rekuči | vspe reki Met Drag vspê reki N₁ Vin vspe r(e)ki Mav vspê g(lago)lûči Vat₁₉ rekuči v'spê Pm pê g(lago)lûči Dab v'spe rekuči Bar Broz

čteni(e) .²³⁵ veličitъ²³⁶ d(u)še²³⁷ moê g(ospod)a · i v'zradova se d(u)hъ moi
o b(o)zê sp(a)sê²³⁸ moemъ²³⁹ · êko prizrê na smêrenie rabi svoee · se bo otselê
blažet' me vsi rodi .²⁴⁰ êko²⁴¹ stvori mnê²⁴² velika · iže²⁴³ sil(a)nъ e(stъ) i s(ve)to
ime ego

²⁴⁴ o²⁴⁵ velie²⁴⁶ taens'tvo²⁴⁷ o div'noe iskuplenie²⁴⁸ · o²⁴⁹ neiz'mêr'noe²⁵⁰
sv(e)tstvo²⁵¹ · da mat(e)re²⁵² kihъ²⁵³ s(i)ni²⁵⁴ nošahu v' čr(ê)vê²⁵⁵ · v' d(u)hu²⁵⁶
uču²⁵⁷ i oče pror(o)k(o)v(a)še²⁵⁷ kako v' s(ve)tomъ e(van)j(e)lii²⁵⁸ iš'toriê

²³⁵ čteni(e) · | *om.* Met N₁ Mav Vat₁₉ Vin Drag Pm Dab Bar Broz FgGlag₁₁

²³⁶ veličitъ | veliči Pm Dab

²³⁷ d(u)še | d(u)ša Met N₁ Mav Pm Bar Broz

²³⁸ o b(o)zê sp(a)sê | o b(o)zi sp(a)si Met o b(o)zê sp(a)se Drag Pm o b(o)ze sp(a)se Dab

²³⁹ moemъ | moe Dab

²⁴⁰ êko prizrê na smêrenie rabi svoee · se bo otselê blažet' me vsi rodi · | *om.* Met N₁ Mav Vat₁₉
Vin Pm Dab FgGlag₁₁

²⁴¹ moemъ · êko prizrê na smêrenie rabi svoee · se bo otselê blažet' me vsi rodi · êko | moe Drag

²⁴² mnê | mni Met m'ne Dab

²⁴³ iže | ki Mav

²⁴⁴ êko prizrê na smêrenie rabi svoee · se bo otselê blažet' me vsi rodi · êko stvori mnê velika ·
iže sil(a)nъ e(stъ) i s(ve)to ime ego · | i pr(o)čaê · čt(en)i(e) · Bar Broz

²⁴⁵ o | *praec.* č(tenie) Dab

²⁴⁶ velie | v(e)likoe Vat₁₉

²⁴⁷ taen'stvo | tñen'stvo Drag taen'stvo Pm Dab Bar Broz FgGlag₁₁

²⁴⁸ o div'noe iskuplenie | i div'noe s'kuplenie Drag i div'no iskup'lenie Pm i divno iskuplenie
FgGlag₁₁

²⁴⁹ o | i Pm

²⁵⁰ neiz'mêr'noe | neizrečeno Met Mav Drag Pm Bar Broz neizrekomo Vat₁₉ neizreč(e)no
FgGlag₁₁

²⁵¹ sv(e)tstvo | svêtъstvo Drag

²⁵² o neiz'mêr'noe sv(e)tstvo · da mat(e)re | *om.* N₁ Vin o neiz'rečeno s(ve)тъstvo da m(a)t(e)ri
Dab

²⁵³ kihъ | eže Vat₁₉ Dab

²⁵⁴ mat(e)re kihъ s(i)ni | mati sini kihъ FgGlag₁₁

²⁵⁵ v' čr(ê)vê | v črivi Met v' črêvi Pm

²⁵⁶ v' d(u)hu | v d(u)sê Bar Broz

²⁵⁷ pror(o)k(o)v(a)še | prodêkovaše Drag

²⁵⁸ kako v' s(ve)tomъ e(van)j(e)lii | êkože v' s(ve)têmъ e(van)j(e)li Vat₁₉ êk(o)že v' s(ve)têmъ
e(van)j(e)lii Dab kako vъ s(ve)tomъ e(van)j(e)li Bar Broz kako v s(ve)tomъ e(van)j(e)li
FgGlag₁₁

g(lago)letъ²⁵⁹ · n(e)b(e)ska²⁶⁰ c(êsa)r(i)ca²⁶¹ neprazd'na ocu b(o)ž(a)stvenomu
posvečena²⁶² · za veče²⁶³ znam(e)nie²⁶⁴ umileniê²⁶⁵ · prêd'teča²⁶⁶ s(i)na svojego
· koga²⁶⁷ nošaše roditel'nici neprazd'ni²⁶⁸ služāše d(ê)va prečista²⁶⁹ ·

čten(ie) ·²⁷⁰ i ūže²⁷¹ služ'ba²⁷² svr'šena · i ispl'nen²⁷³ pohojenie²⁷⁴ · êko
v'rême²⁷⁵ · v · m(ê)s(e)ci²⁷⁶ i vrati²⁷⁷ se b(la)ž(e)na d(ê)va²⁷⁸ k' domu svoemu
· se²⁷⁹ e(stъ) ona ot neeže²⁸⁰ s(ve)ta pis'ma g(lago)lûtъ²⁸¹ ·²⁸² v' sl'nce oblêče-
na²⁸³ · i m(ê)s(e)cbъ²⁸⁴ pod' nogama²⁸⁵ ee · i ot d'vêû²⁸⁶ na deste²⁸⁷ zv(ê)zdu²⁸⁸

²⁵⁹ g(lago)letъ | govoritъ Mav svêstuety Vat₁₉ govorit se Drag gov(o)r(i)тъ Broz

²⁶⁰ n(e)b(e)ska | *praec.* tr(e)ti d(a)n' čt(i) Vat₁₉ *praec.* · v · d(a)нъ čt' i · Dab

²⁶¹ c(êsa)r(i)ca | c(êsa)r(i)ce Met Mav kralica Vat₁₉ Pm Bar Broz

²⁶² posvečena | posvêčena Vat₁₉ Drag

²⁶³ veče | vek'se N₁ vekše Vin veča FgGlag₁₁

²⁶⁴ znam(e)nie | zn(a)m(e)niê Vat₁₉

²⁶⁵ umileniê | umilenie Mav umilen'ê FgGlag₁₁

²⁶⁶ prêd'teča | predtêča Met predtêča N₁ Vat₁₉ pred'têča Pm pred'teča FgGlag₁₁

²⁶⁷ koga | eg(o)že Vat₁₉ egože Dab

²⁶⁸ roditel'nici neprazd'ni | rodit(e)lnica nepraz'dna Mav roditelnicê Vat₁₉ rodit(e)ln(i)ci ne-
prazdnê Drag roditel'nica nepraz'dni Dab rodit(e)lnica · neprazdni FgGlag₁₁

²⁶⁹ prečista | pres(ve)taê Vat₁₉ prêčista Vin Pm *praec.* h(rъsto)va Dab prečistaê FgGlag₁₁

²⁷⁰ čten(ie) · | *om.* Met N₁ Mav Vat₁₉ Vin Drag Pm Dab Bar Broz FgGlag₁₁

²⁷¹ ūže | ūre Bar Broz

²⁷² služ'ba | *add.* pres(ve)taê Dab

²⁷³ ispl'nen^o | isplnena Vat₁₉ ispl'nenie Drag is'plnena Dab isplnno FgGlag₁₁

²⁷⁴ pohojenie | pohoenie Met Mav Vin Bar Broz pohoen'i N₁ pohoeniê Drag pohoenie ee Dab
FgGlag₁₁

²⁷⁵ v'rême | vrime Met Pm Bar Broz

²⁷⁶ · v · m(ê)s(e)ci | tri mis(e)ci N₁ Drag tri m(ê)s(e)ci Vin Bar Broz FgGlag₁₁ · v · misec'mi Pm

²⁷⁷ vrati | vzrati Vat₁₉

²⁷⁸ d(ê)va | deva Met *add.* m(a)riê Vat₁₉ Dab

²⁷⁹ se | *praec.* čt(enie) Met *add.* ubo Mav Drag Pm Bar Broz FgGlag₁₁ *praec.* č(ten)i(e) Dab

²⁸⁰ neeže | ke Mav

²⁸¹ g(lago)lûtъ | govoretъ Mav

²⁸² ot neeže s(ve)ta pis'ma g(lago)lûtъ · | ot kihъ s(ve)to pis'mo govoritъ Drag ot ke s(ve)to
pis'mo gl(agole)тъ · Pm Bar ot ke s(ve)to pismo gov(o)r(i)тъ Broz

²⁸³ oblêčena | oblčena Mav oblečena Pm Bar Broz

²⁸⁴ m(ê)s(e)cbъ | misecъ Drag Pm

²⁸⁵ pod' nogama | pod noga (!) Met

²⁸⁶ d'vêû | dviû Met Pm Bar Broz

²⁸⁷ na deste | нь desete Drag

²⁸⁸ zv(ê)zdu | zvezdu Met Mav

krunu²⁸⁹ dostoina bê²⁹⁰ nositi²⁹¹ na gl(a)vê²⁹² svoei²⁹³ se²⁹⁴ e(stь) ona êže²⁹⁵ v' čistomъ črêvê²⁹⁶ svoemъ · tvor'ca n(e)b(e)sъ i z(eml)e²⁹⁷ nošaše²⁹⁸ i sama v'se blaz'ni iz'gubila e(stь) v' vsemъ mirê²⁹⁹ i za³⁰⁰ h(rъst)ьên'ski³⁰¹ pl'kь³⁰² otvêt'nica prekrêp'ka³⁰³ m(o)lit(e)lnica b'dêtel'na³⁰⁴ c(êsa)ra eg(o)že rodi m(o)li³⁰⁵

²⁸⁹ krunu | korunu Drag

²⁹⁰ bê | bi Met

²⁹¹ ot d'vêu na deste zv(ê)zdu krunu dostoina bê nositi | ot bî · zv(ê)zd' dostoina bê nositi korunu Vat₁₉

²⁹² na gl(a)vê | na gl(a)vi Met Bar Broz n' gl(a)vê Mav

²⁹³ se e(stь) ona ot neeže s(ve)ta pis'ma g(lago)lûtъ · v' sl'nce oblêčena · i m(ê)s(e)съ pod' nogama ee · i ot d'vêu na deste zv(ê)zdu krunu dostoina bê nositi na gl(a)vê svoei · | *om.* N₁ Vin se e(stь) ona ot neeže s(ve)ta pis'ma g(lago)lûtъ · vъ sun'ce ob'lečena · i m(ê)сecъ pod' nogama ee · i ot · bî · z'vezdzъ kruna na gl(a)vê ee bê dostoina nositi · Dab se ubo es(tь) ona ot neeže s(ve)ta pisma g(lago)lûtъ · v' slnce oblêčena i m(ê)s(e)съ na gl(a)vi ee · i otъ · bî · zvêzdzъ k'runi bi dostoina nositi na gl(a)vi svoei · FgGlag₁₁

²⁹⁴ se | *add.* ubo N₁ Vin *praec.* čt(en)i(e) · Drag

²⁹⁵ êže | ka Mav Pm Broz

²⁹⁶ črêvê | črivi Met črêve Pm črêvi Dab FgGlag₁₁

²⁹⁷ z(eml)e | z(e)mli FgGlag₁₁

²⁹⁸ tvor'ca n(e)b(e)sъ i z(eml)e nošaše · | nošaše tvor'ca n(e)bu i z(e)mli Drag

²⁹⁹ sama v'se blaz'ni iz'gubila e(stь) v' vsemъ mirê · | i sama v' vsemъ mirê vse blazni izgubila e(stь) Mav sa vse bolêz'ni iz'gubila e(stь) v sem mirê · Drag i sama v'se blaz'ni iz'gubila e(stь) v' semъ mirê · Dab i sama v'se blazni izgubila v' semъ mirê · FgGlag₁₁

³⁰⁰ za | *om.* Met Pm

³⁰¹ h(rъst)ьên'ski | krst'ênski Bar Broz FgGlag₁₁

³⁰² i za h(rъst)ьên'ski pl'kь | i krst'ênsku p'lku N₁ Vin i za plъkъ kr(ъst)ьên'ski Drag

³⁰³ otvêt'nica prekrêp'ka | otvetnica · prekripka Met

³⁰⁴ b'dêtel'na | bditelnica Met bdêtel(n)i)ca Mav b'ditel'na Pm b'ditelna Bar FgGlag₁₁

³⁰⁵ otvêt'nica prekrêp'ka m(o)lit(e)lnica b'dêtel'na c(êsa)ra eg(o)že rodi m(o)li · | otvêtnica bdêtelna krala eg(o)že rodi m(o)lity Vat₁₉ otvêt'nica prekrêp'ka m(o)lit(e)lnica b'dêtel'na kr(a)la egože rodi m(o)li Drag otvet'nica prek'rêpka · b'ditel'nica c(êsa)r(i)ca egože rodi m(o)lity Dab otvêtnica (!) prekrêp'ka m(o)l(i)telnica b'ditelna c(êsa)ra koga rodi moli · Broz

čten(ie) · i³⁰⁶ začь³⁰⁷ z'bož'no s'pomenen'e³⁰⁸ ur'banь³⁰⁹ papa šes'ti³¹⁰ · iže³¹¹
 bê prêje³¹² nasь³¹³ dostoino miš'laše i dl'ž'no³¹⁴ da³¹⁵ prazdnikь pohoĳeniê³¹⁶
 · toežde³¹⁷ b(la)ž(e)nie d(ê)vi m(a)rie³¹⁸ · egda³¹⁹ k(a)ko³²⁰ prêje³²¹ reč(e)no³²²
 e(stь) · pohodila e(stь)³²³ elisav'tu · v' b(o)žie cr(ê)kvi³²⁴ služi se³²⁵ · eže sv(ê)-
 doč(a)stvo³²⁶ s(veta)go e(van)j(e)liê utvr'ĳue³²⁷ · č(lovêča)skimь računomь ne
 mogut' se³²⁸ poniziti ·

³⁰⁶ čten(ie) · i | *om.* Vin Pm i Dab · v · d(a)нь · i Bar Broz

³⁰⁷ začь | za nee Vat₁₉

³⁰⁸ z'bož'no s'pomenen'e | vzbožno vspomenenie Met Mav z'božno v spomeneni N₁ Vin
 vzbožno vspominanie Vat₁₉ v'z'božno vspominanь e(stь) Drag z'božno v'spominanie Pm
 zbož'no s'pominanie upvaniê Dab vzbožnoga vspomenut(i)ê Bar Broz zbožno pominanie
 FgGlag₁₁

³⁰⁹ ur'banь | or'barbanь (!) Drag orbanь Pm Dab

³¹⁰ papa šes'ti | · e·ti Vat₁₉ šes'ti Drag papa · e·ti Dab p(a)pa · e· Bar Broz papa šesesti (!) Fg-
 Glag₁₁

³¹¹ iže | ki Drag Pm Bar Broz

³¹² bê prêje | bi prie Met Pm bê prêe N₁ Mav FgGlag₁₁ bê prêžde Vin bêše prêe Drag bê prie Bar
 Broz

³¹³ bê prêje nasь | prêžde n(a)сь b(ê)še Vat₁₉ pri nasь b(ê)še Dab

³¹⁴ dl'ž'no | duž'no Dab

³¹⁵ da | *om.* Pm sa Dab

³¹⁶ pohoĳeniê | pohoeniê Met N₁ Mav Drag Dab Bar Broz FgGlag₁₁ pohoen'ê Vin

³¹⁷ toežde | toeže Met toje Broz

³¹⁸ d(ê)vi m(a)rie | m(a)rie d(ê)vi Met N₁ Mav Vat₁₉ Vin Pm Dab Bar Broz FgGlag₁₁

³¹⁹ egda | eda Drag FgGlag₁₁ *om.* Dab kada Broz

³²⁰ k(a)ko | êkože Vat₁₉ êk(o) Bar kьko FgGlag₁₁

³²¹ prêje | prie Met Dab Bar Broz prêe Mav Vin Drag Dab prêžde Vat₁₉ Pm sprêďь FgGlag₁₁

³²² reč(e)no | rêčeno Pm

³²³ pohodila e(stь) | pohodi FgGlag₁₁

³²⁴ v' b(o)žie cr(ê)kvi | v b(o)žii crkvi Met v b(o)žiei cr(ê)kvi N₁ Drag Bar Broz v b(la)ž(e)noi
 cr(ê)kvi Mav v b(o)žiei cr(ê)kvê Vin v' b(o)ž'ei cr(ê)kvi Pm v' zbožnoi cr(ê)kvi Dab v božiei
 cr(ê)kvi FgGlag₁₁

³²⁵ služi se | služiti' se N₁ da služiti se Bar Broz

³²⁶ eže sv(ê)doč(a)stvo | ko svedočastvo Met N₁ ko svedoč'stvo Mav êk(o)že sv(ê)d(ê)telstvo
 Vat₁₉ ko s'v(ê)doč(a)stvo Vin k(a)ko svêdoč'stvo ot Drag k(a)ko sv(ê)d(o)č'stvo Pm êk(o)že
 s'vedêtelstvo Dab kako sv(ê)d(o)č'stvo Bar Broz koe sv(ê)d(o)č'stvo FgGlag₁₁

³²⁷ utvr'ĳue | utvr'ĳue Met potvr'ue N₁ Vin utvr'ue Mav Drag utvrždûetь Vat₁₉ utvrždaetь Dab
 utvrjaetь Bar Broz utvrjûe FgGlag₁₁

³²⁸ ne mogut' se | ne mogu se Met Mav Vat₁₉ Vin Pm FgGlag₁₁ ne more se Drag

čt(e)nie³²⁹ i slišeči³³⁰ ke³³¹ hv(a)li³³² tolíke³³³ d(ê)vi č(lovêča)ski ezík³³⁴ ne
dovlêe^{80at}³³⁵ izreči³³⁶ ni oče s(ve)ti ni³³⁷ pr(a)v(a)dni³³⁸ v' koi³³⁹ on³⁴⁰ koga³⁴¹
n(e)b(e)sa ob'êti ne možahu sebe priê v' polaču³⁴² d(ê)vi³⁴³ · dostoinim³⁴⁴
h(va)leniemъ i klicaniemъ k'³⁴⁵ isplnieniû³⁴⁶ nositi v'zmozguty³⁴⁷ ras'matraûcъ³⁴⁸
· da g(ospod)a v' s(ve)ti³⁴⁹ ego hv(a)liti povelêvaetъ³⁵⁰ · koliko³⁵¹ veče v'
častъ b(la)ž(e)nie m(a)rie d(ê)vi³⁵² mat(e)re³⁵³ ego · veselimi d(u)šami h(va)-

³²⁹ čt(e)nie · | om. N₁ Mav Vin Pm Bar Broz FgGlag₁₁

³³⁰ slišeči | misleče FgGlag₁₁

³³¹ ke | eeže Vat₁₉ Dab

³³² hv(a)li | hv(a)le Drag

³³³ tolíke | tolíkíe Vat₁₉ Dab

³³⁴ ezíkъ | êz(i)kъ Vat₁₉ Bar Broz FgGlag₁₁ êzikъ Vin Dab

³³⁵ ne dovlêetъ | ne dovlíetъ Met ne dovlêtъ Bar

³³⁶ izreči | izrêči Vin Dab

³³⁷ ni | i Met N₁ Vat₁₉ Vin Pm Dab Bar Broz FgGlag₁₁ om. Drag

³³⁸ pr(a)v(a)dni | add. nû FgGlag₁₁

³³⁹ koi | koe Pm

³⁴⁰ onъ | i Dab

³⁴¹ koga | egože Vat₁₉ eg(o)že FgGlag₁₁

³⁴² sebe priê v' polaču | sa ubo pride v polatu Vat₁₉ sebê priê v polaču Vin sebi priê v polaču
Drag FgGlag₁₁ sebê priê v' polatu Pm sa ubo pride v' polaču Dab sebe priê v polatu Bar Broz

³⁴³ d(ê)vi | divi Mav d(ê)va Drag

³⁴⁴ dostoinimъ | dostoimъ (!) FgGlag₁₁

³⁴⁵ k' | ka Met Vat₁₉ Drag Bar Broz FgGlag₁₁ kъ N₁ Vin Pm Dab

³⁴⁶ isplnieniû | is'plnen'û Dab

³⁴⁷ v'zmozguty | v'zmozgu Dab

³⁴⁸ ras'matraûcъ | rasmatraûče Met Vat₁₉ Dab rasmatraûci Drag FgGlag₁₁

³⁴⁹ v' s(ve)ti³⁴⁹ | v sьveti³⁴⁹ Bar

³⁵⁰ povelêvaetъ | povelívaetъ Met pov(e)lêv'etъ Mav povelevaetъ Pm povêlevaetъ Dab podoba-
etъ i pov(e)lêvaetъ FgGlag₁₁

³⁵¹ koliko | praec. čti Vat₁₉ Drag čt(enie) tolíko Dab

³⁵² v' častъ b(la)ž(e)nie m(a)rie d(ê)vi | v čьstъ b(la)ž(e)nie d(ê)vi marie Vat₁₉ v' čьstъ b(la)ž(e)-
nie marie d(ê)vi Drag v' častъ b(la)ž(e)nie d(ê)vi m(a)rie Dab

³⁵³ mat(e)re | m'tere Mav mьtere Drag

liti · i³⁵⁴ ego h(va)loû pridaûc̃³⁵⁵ čis'ti³⁵⁶ hv(a)li³⁵⁷ v'zdati³⁵⁸ koga³⁵⁹ rodi s(i)na imamo ·³⁶⁰ êže³⁶¹ v'znesena³⁶² nad' z'vêzdi³⁶³ · zvêzd(a)nom̃ sêdit̃ prêstolê svoego rodit(e)la ·³⁶⁴

čteni(e) ·³⁶⁵ ne oče³⁶⁶ b(o)ž(a)stvene³⁶⁷ vidêli se bi³⁶⁸ · protivu voli · ke toliko sebê³⁶⁹ ·³⁷⁰ toliko družim̃³⁷¹ č(lovê)kom̃³⁷² · umilenim̃³⁷³ sim̃ zakon(o)m̃ s(ve)ti³⁷⁴ prazd'nik̃³⁷⁵ služiti · da m(i)l(o)st(i)vo prêd'ni³⁷⁶ vêrova dostoêny

³⁵⁴ i | *om.* FgGlag₁₁

³⁵⁵ pridaûc̃ | prospêvaûci Vat₁₉ pridaûci Drag prop(o)v(ê)daûci Dab

³⁵⁶ čis'ti | časti Met Mav Pm FgGlag₁₁ čast̃ Vat₁₉ Drag Dab

³⁵⁷ čis'ti hv(a)li | hv(a)li č̃sti N₁ hv(a)li č(a)sti Vin časti h(va)l̃ Bar Broz

³⁵⁸ v'zdati | vzdaêti Mav Drag FgGlag₁₁

³⁵⁹ koga | *praec.* čt(enie) i Met eg(o)že FgGlag₁₁

³⁶⁰ koga rodi s(i)na imamo · | eeže r(a)di i mat(e)re s(i)na Vat₁₉ koga radi s(i)na imamo · Drag eeže radi s(i)na imamo · Dab

³⁶¹ êže | *add.* oče Met N₁ Vat₁₉ Vin Drag Dab FgGlag₁₁ ka oče Pm Bar Broz

³⁶² v'znesena | iznesena FgGlag₁₁

³⁶³ nad' z'vêzdi | nad̃ zvezdi Met nad' zvezdi N₁ nad zvezdi Vat₁₉ nad̃ zvezdi Drag nad' z'vezde Pm nad̃ z'vêz'di Dab nad' zvezde FgGlag₁₁

³⁶⁴ zvêzd(a)nom̃ sêdit̃ prêstolê svoego rodit(e)la · | i na zvezdnom̃ sidit̃ svoga roditela prestoli Met z'vezdnom̃ sêdit̃ s'voga roditela prêstolê N₁ Vin i nad' zvezdnom̃ sêdit̃ svoega rodit(e)la prest(o)lê Mav i na zv(ê)zd(a)nêem̃ sêdit̃ prest(o)lê · Vat₁₉ i na zvêz'd'nom̃ sêdit̃ prêst(o)lê :~ Drag zvêz'dnom̃ sêdit̃ s'voga rodit(e)la prest(o)lê Pm i na zvezd(a)nêem̃ · sêdit̃ svoego roeniê pres'tolê Dab i zv(ê)zdnom̃ sidit̃ svoga rodit(e)la prestolê · Bar Broz zvêzdnom̃ sêdit̃ svoga rodit(e)la prêstoli · FgGlag₁₁

³⁶⁵ čteni(e) · | *om.* Met N₁ Mav Vin Pm FgGlag₁₁

³⁶⁶ ne oče | na i oče Vat₁₉ na oče Dab

³⁶⁷ b(o)ž(a)stvene | bož(a)stvenê Drag b(o)ž(a)stveno Dab b(o)ž(a)stvenêi Bar Broz

³⁶⁸ vidêli se bi | videli se bi Met N₁ Mav videlo se bi Vat₁₉ vidêlo se bi Drag vidil' se bi Pm vidilo se bi Dab vidêl se bi Bar Broz FgGlag₁₁

³⁶⁹ sebê | sebi Met

³⁷⁰ protivu voli · ke toliko sebê · | protivu tolike toliko s(e)bi N₁ protivu tolike s(ve)t'bi pr(a)zdn(i)ku Vat₁₉ prot(i)vu toliko sebê Vin prot(i)vu voli · ke toliko s(ve)t̃bi Drag protiviti voli ki toliko sebi Pm protivu toliki s(ve)t̃bi praz'dniku Dab protiviti voli · ki toliko sebê Bar Broz protiviti se voli · eeže toliko sebi FgGlag₁₁

³⁷¹ družim̃ | družem̃ Mav Vin Drag

³⁷² č(lovê)kom̃ | č(lovêča)skim̃ N₁

³⁷³ umilenim̃ | umileniem' N₁

³⁷⁴ s(ve)ti | s(ve)tim̃ Dab FgGlag₁₁

³⁷⁵ prazd'nik̃ | *add.* b(ogo)r(odi)ce Drag praz'dn(i)kom̃ Dab *add.* da Bar Broz prazdnikom̃ FgGlag₁₁

³⁷⁶ prêd'ni | pridni Bar Broz

bê³⁷⁷ misliû³⁷⁸ v'dah'nuti³⁷⁹ · ot³⁸⁰ nareĵen'ê³⁸¹ oĉe svr'hu togo razum'stvomъ
 biv'sa³⁸² v'³⁸³ bratii³⁸⁴ svoei³⁸⁵ s(ve)te rim'ske cr(ê)kve gr'dinali³⁸⁶ · ot koga³⁸⁷
 čisla³⁸⁸ mi t(a)gda³⁸⁹ bili es(a)mъ³⁹⁰ · s'vêta³⁹¹ na³⁹² v'znesenie³⁹³ vêri kato-
 lič'skie³⁹⁴ · dostoino i³⁹⁵ razum'no to³⁹⁶ e(stъ) · e· idusъ³⁹⁷ biskup'stva svoego
 l(ê)tъ³⁹⁸ · aï³⁹⁹ naredi⁴⁰⁰ da⁴⁰¹ prazd'nikъ prêe⁴⁰² reĉeni pohojeniê b(la)ž(e)nie

³⁷⁷ prêd'ni vêrova dostoiênъ bê | predni verova · dostoiênъ bi Met *om.* bê N₁ Vin prêdni vêrova
 dostoiênъ bê Mav prêdni verova i dostoiênъ bê Vat₁₉ prêd'ni vêrov(a)ti dos'toiênъ bê Drag
 prid'ni vêrova · dostoiênъ bê Pm pr(a)v(a)dni vêrova · i dos'toiênъ bê Dab pridni vêrova ·
 dostoiênъ bo FgGlag₁₁

³⁷⁸ misliû | m(i)l(o)st(i)vo Bar Broz

³⁷⁹ v'dah'nuti | vz'dahnuti N₁ Vat₁₉ Vin Drag Dab

³⁸⁰ ot | *praec.* tretî d(a)nъ sie čti Met *praec.* p(e)ti d(a)n' Vat₁₉ peti d(a)nъ č'ti Dab

³⁸¹ nareĵen'ê | nareniê Met N₁ Mav Dab FgGlag₁₁ nareždeniê Vat₁₉ nareen'ê Vin narejeniê Drag
 Pm nъrêen(i)ê Bar Broz

³⁸² svr'hu togo razum'stvomъ biv'sa | zvrhu togo zrela bivša Met Mav z'vr'hu togo zrela biv'sa
 N₁ Vin svrhu togo zrela bivša Vat₁₉ svr'hu togo zrela biv'sa Drag zvrhu toga zrela biv'sa Pm
 zvrhu togo zrêla biv'se Dab vrhu toga zrela bivša Bar Broz svrhu toga zrêla bivša FgGlag₁₁

³⁸³ v' | *om.* Pm Bar Broz

³⁸⁴ bratii | brat'i N₁ Vin Pm Dab Bar Broz

³⁸⁵ v' bratii svoei · | br(a)t(i)e svoee FgGlag₁₁

³⁸⁶ gr'dinali | gar'dinali N₁ Vin Pm gardinali Vat₁₉ Bar Broz FgGlag₁₁

³⁸⁷ koga | kogo N₁ Vin

³⁸⁸ čisla | togo Vat₁₉ *om.* Drag

³⁸⁹ t(a)gda | togda N₁ Dab t'gda Mav *om.* Vat₁₉

³⁹⁰ es(a)mъ | esmo Bar Broz FgGlag₁₁

³⁹¹ s'vêta | sveta Met N₁

³⁹² na | nъ Drag

³⁹³ v'znesenie | iznesen'e FgGlag₁₁

³⁹⁴ vêri katolič'skie | veri katoličaskie Met Dab v(ê)ri kat(o)lič'skie Mav veri katolič'skie Vat₁₉
 vêri kъtoličaskie Drag vêri katoličaskie Pm Bar Broz v(ê)re katolič(a)ske FgGlag₁₁

³⁹⁵ dostoino i | dostoi (!) Vin

³⁹⁶ to | *om.* Dab

³⁹⁷ ·e· idusъ | šestî idusъ aprila Met N₁ Mav Vin Drag Pm Dab Bar Broz FgGlag₁₁ ·e·ti idusъ
 aprila Vat₁₉

³⁹⁸ l(ê)tъ | letъ Met N₁ leto Dab lêto FgGlag₁₁

³⁹⁹ ·aï· | *add.* na des'te Dab

⁴⁰⁰ naredi | nъredi Drag

⁴⁰¹ da | *praec.* čt(en)i(e) ~ Vat₁₉ čt(en)i(e) · na Dab *praec.* ti že · čt(en)i(e) Bar Broz

⁴⁰² prêe | prie Met Pm Bar Broz FgGlag₁₁ prêžde Vat₁₉ više Dab

d(ê)vi m(a)rie⁴⁰³ · kako z'gora⁴⁰⁴ rečeno e(stb) pohodila e(stb) elisav'tu šest^{80b;405} nonasb iûlêê⁴⁰⁶ · vs(a)ko l(ê)to⁴⁰⁷ v' cr(ê)kvi⁴⁰⁸ b(o)žiei⁴⁰⁹ s' h(va)lou⁴¹⁰ klicaniê veselîê⁴¹¹ i radosti sr(̂d)ca⁴¹² pod' duplimb oficiemb po vsem' sv(ê)-tê⁴¹³ čast'no⁴¹⁴ služit' se ·

čte(nie) ·⁴¹⁵ ukrêpi ubo i svêtova⁴¹⁶ tae prêe rečeni⁴¹⁷ ur'banb ·⁴¹⁸ da vijiliê⁴¹⁹ togo⁴²⁰ prazdnika pohojeniê⁴²¹ kako⁴²² vijiliê⁴²³ roistva⁴²⁴ ee i v'znesen'ê⁴²⁵

⁴⁰³ pohojeniê b(la)ž(e)nie d(ê)vi m(a)rie | pohoeniê b(la)ž(e)nie m(a)rie d(ê)vi Met N₁ Vat₁₉ Vin Drag Dab Bar Broz pohoeniê b(la)ž(e)ne m(a)rie d(ê)vi Mav pohojeniê b(la)ž(e)nie m(a)rie d(ê)vi Pm pohoen'ê b(la)ž(e)ne d(ê)ve m(a)rie FgGlag₁₁

⁴⁰⁴ kako z'gora | êk(o)že više Vat₁₉

⁴⁰⁵ šesti | ·e·ti Vat₁₉

⁴⁰⁶ iûlêê | iûlêê Met Pm

⁴⁰⁷ vs(a)ko l(ê)to | i vs'ko leto Met v(a) vs(a)ko l(ê)to N₁ v' vsko l(ê)to Mav va vs(a)ko vr(ê)me Vat₁₉ vb vsako lêto Drag vb v'sako leto Dab

⁴⁰⁸ v' cr(ê)kvi | v cr(ê)kvê Drag

⁴⁰⁹ b(o)žiei | b(o)žiei Met b(o)ži Mav Vat₁₉ Pm Dab Bar Broz FgGlag₁₁

⁴¹⁰ s' h(va)lou | v hv(a)lu i Drag s' pohv(a)lou Dab FgGlag₁₁

⁴¹¹ veselîê | veselie Met

⁴¹² sr(̂d)ca | sr̂d'ca Vin

⁴¹³ po vsem' sv(ê)tê | po vsemu s(vê)tu Met Mav po vsem' s(vê)tu N₁ po vsemu letu Vat₁₉ po vsem' s(vê)tu Vin Bar Broz po vsemu svêtu Drag po v'semb s'vitu Pm po vsem' s'vitu h(̂st)ênstva Dab po vsem' sv(ê)ti FgGlag₁₁

⁴¹⁴ čast'no | čstno N₁ č'st'no Mav častno da Vat₁₉ Drag Bar Broz

⁴¹⁵ čte(nie) · | om. N₁ Mav Vin Pm Bar Broz FgGlag₁₁

⁴¹⁶ svêtova | svetova N₁

⁴¹⁷ rečeni | [reče]ni Ber₂₁₁

⁴¹⁸ ukrêpi ubo i svêtova tae prêe rečeni ur'banb · | ukrepi ubo i svetova ta prie rečeni ur'banb · Met ukrêpi ubo i s(vê)tova tae prie r(e)čeni urbanb · Mav ukrêpi ubo i s(vê)tova tažde r(e)č(e)ni urbanb Vat₁₉ ukrêpi ubo i s(vê)tova tae prêe reč(e)ni or'banb Drag ukrêpi ubo i s'vítova dae prie reč(e)ni orbanb · Pm ukrêpi ubo i svetova tae prie r(e)čeni ur'banb Dab ukrêpi ubo i svêtova prie r(e)čeni urbanb Bar Broz ukrêpi ubo i sv(ê)tovae (!) prie reč(e)ni urbanb · FgGlag₁₁

⁴¹⁹ vijiliê | veliê Drag vijiliû FgGlag₁₁

⁴²⁰ togo | togožde Vat₁₉ togoe Dab Bar Broz FgGlag₁₁

⁴²¹ pohojeniê | pohoeniê Met N₁ Vin Drag Dab Bar Broz pohoen'ê Mav pohoždeniê Ber₂₁₁ Vat₁₉ pohojen'ê FgGlag₁₁

⁴²² kako | om. FgGlag₁₁

⁴²³ vijiliê | v' e(van)j(e)liê Drag

⁴²⁴ roistva | rojniê Ber₂₁₁ roenie Drag

⁴²⁵ v'znesen'ê | vzneseniê N₁ Mav Ber₂₁₁ Vin Drag Pm Bar Broz FgGlag₁₁

b(la)ž(e)ne⁴²⁶ b(ogo)r(odi)ce⁴²⁷ i⁴²⁸ prazdnikъ⁴²⁹ ee⁴³⁰ i postъ⁴³¹ da hranit' se ·
 i⁴³² zap(o)v(ê)da⁴³³ podob(a)нь⁴³⁴ oficii ne t'kmo⁴³⁵ dupľъ⁴³⁶ i⁴³⁷ bez'⁴³⁸ niedi-
 nogo⁴³⁹ s(ve)tca⁴⁴⁰ spomenutiê⁴⁴¹ izložecъ⁴⁴² pr've večer'ne⁴⁴³ pred'⁴⁴⁴ oktabu⁴⁴⁵
 s(ve)t(a)go p(e)tra i p(a)vla⁴⁴⁶ ·

⁴²⁶ b(la)ž(e)ne | *om.* Pm Bar Broz

⁴²⁷ kako vijiliê roistva ee i v'znesen'ê b(la)ž(e)ne b(ogo)r(odi)ce | k(a)ko vijiliê · vz'neseniê ee
 Vat₁₉ k(a)ko vijiliê roistva ee i v'zneseniê b(la)ž(e)nie m(a)rie d(ê)vi b(ogo)r(odi)ce Dab

⁴²⁸ i | *om.* Pm Dab FgGlag₁₁

⁴²⁹ prazdnikъ | prazdniki Met N₁ Mav Ber_{2/11} Vin Drag Bar Broz

⁴³⁰ ee | *om.* FgGlag₁₁

⁴³¹ postъ | *add.* ee Dab FgGlag₁₁

⁴³² · i | *praec.* čt(en)i(e) Drag *praec.* ti že · č(tenie) · Bar Broz

⁴³³ zap(o)v(ê)da | *add.* da Met N₁ Vin Pm Dab Bar Broz FgGlag₁₁ zapovida da Ber_{2/11} zap(o)-
 v(ê)dê da Drag

⁴³⁴ podob(a)нь | podupalъ (!) Dab

⁴³⁵ t'kmo | tak'mo Ber_{2/11} Drag takmo Vin Pm Dab FgGlag₁₁

⁴³⁶ dupľъ | dupalъ N₁ Ber_{2/11} Vat₁₉ Drag Pm Dab Bar Broz FgGlag₁₁

⁴³⁷ i | *om.* Met Mav Pm na Ber_{2/11} Vat₁₉ Vin Drag Dab Bar Broz FgGlag₁₁

⁴³⁸ bez' | b'rez' N₁ brezъ Ber_{2/11} Drag brez Vin

⁴³⁹ niedinogo | nied'noga Mav Ber_{2/11} Dab niednoga Vat₁₉ Pm Bar Broz FgGlag₁₁ nied'nogo
 Drag

⁴⁴⁰ s(ve)tca | s(ve)tsa Ber_{2/11}

⁴⁴¹ spomenutiê | spomeneniê Met vsp(o)m(e)n(u)tiê Vat₁₉ vspomenutiê Bar Broz

⁴⁴² spomenutiê izložecъ | is N₁ vspomenut'ê izložeci Ber_{2/11} spom(e)nutiê izložeci Drag s'pome-
 nutiê otložeci Dab

⁴⁴³ večer'ne | vičerne Met Ber_{2/11} Pm vêčerne Bar Broz

⁴⁴⁴ spomenutiê izložecъ pr've večer'ne pred' | is' prve vêč(e)rne prêd' Vin spom(e)nutiê izložeci
 prve večer'ne prêd' Drag

⁴⁴⁵ oktabu | okt(a)vu Pm Bar Broz

⁴⁴⁶ p(e)tra i p(a)vla | pavla i p(e)tra Vat₁₉

čten(ie) ·⁴⁴⁷ i officii⁴⁴⁸ tego⁴⁴⁹ dne i oktábê⁴⁵⁰ s' spomenutiem' tego pohoje-
niê⁴⁵¹ novago prazd'nika poslêduûcih⁴⁵² ·ž· dni · v' cr(ê)kvi b(o)žiei⁴⁵³ slu-
ženiem' dl'ž'nim⁴⁵⁴ poet' se⁴⁵⁵ · oče⁴⁵⁶ prêže⁴⁵⁷ rečeni ur'ban' p(a)pa v'shotê
h(r̥sto)vim' vêr'nim⁴⁵⁸ k' služ'bê tolík⁴⁵⁹ d(ê)vi⁴⁶⁰ prazdnika⁴⁶¹ · i⁴⁶² oče
dari d(u)h(o)vnih' v'zbuê⁴⁶³ h(r̥sto)vih' vêrnih' ot skrovič' svojih⁴⁶⁴ cr(ê)-

⁴⁴⁷ čten(ie) · | *om.* Met N₁ Mav Vin Drag Pm Bar Broz FgGlag₁₁

⁴⁴⁸ officii | officî Dab

⁴⁴⁹ tego | togoe FgGlag₁₁

⁴⁵⁰ i oktábê | okt(a)bi Met okt(a)bê N₁ Mav Vin *om.* Ber_{2II} Drag Dab okt(a)ve Pm okt(a)vê Bar Broz ot okt(a)be FgGlag₁₁

⁴⁵¹ s' spomenutiem' tego pohoje-niê | sa vspomenu-tiem' tego pohoeniê Met s' spomenutiem' tego pohoeniê N₁ s' spomenutiem' t(o)go pohoeniê Mav sa v'spomenu-tiem' tego pohožde-niê Ber_{2II} s' sp(o)m(e)n(u)tiem' tegožde pohoen'ê Vat₁₉ s' spomenutiem' tego pohoen'ê Vin s' spomenutiem' tego pohoeniê Drag s' spomenutiem' tego pohoje-niê Pm sa s'pomenu-tiem' tego pohoeniê Dab sa spomenut'em' togoe pohoeniê Bar Broz s'pom(e)nutie · tego pohoeniê FgGlag₁₁

⁴⁵² poslêduûcih' | po slidecih' Met po slêdecih' Mav Ber_{2II} Pm posleduûci Dab poslêd-nih' FgGlag₁₁

⁴⁵³ b(o)žiei | b(o)ž'ei Met b(o)ži Mav Ber_{2II} Vat₁₉ bož'ei Vin b(o)žii Drag b(o)ži Dab boži Bar Broz

⁴⁵⁴ dl'ž'nim' | duž'nim' Pm Dab

⁴⁵⁵ poet' se | *praec.* da Vat₁₉ da poet' se · ti že *finis* Bar Broz

⁴⁵⁶ oče | *praec.* čti Met *praec.* čt(enic) Drag ače Mav *praec.* i Pm Dab FgGlag₁₁

⁴⁵⁷ prêže | prêžde Vat₁₉ i prêe Drag

⁴⁵⁸ vêr'nim' | ver'nim' Vat₁₉

⁴⁵⁹ prêže rečeni ur'ban' p(a)pa v'shotê h(r̥sto)vim' vêr'nim' k' služ'bê tolík⁴⁵⁹ | prie rečeni p(a)pa urban' · vshoti h(r̥sto)vim' vernim' k službi tolíki Met prêže rečeni p(a)pa ur'ban' · vshotê h(r̥sto)vim' ver'nim' k' službê tolíke N₁ prêe r(e)čeni ur'ban' vshotê h(r̥sto)vim' vernim' k službê tolíke Mav prêžde rečeni p(a)pa ur'ban' vshotê h(r̥sto)vim' ver'nim' k služ'bê tolíke Ber_{2II} prêe r(e)čeni p(a)pa urban' v'shotê h(r̥sto)vim' vêrni-m' k službê tolíke Vin prie rečeni p(a)pa orban' · vshotê h(r̥sto)vim' vêrni-m' · k služ'bê tolíke Pm prie r(e)čeni ur'ban' p(a)pa v'shote h(r̥sto)vim' ver'nim' k služ'be tolík⁴⁵⁹ Dab prie reč(e)ni p(a)pa urban' vshotê h(r̥sto)mim' v(ê)rnim' k službi tolíke FgGlag₁₁

⁴⁶⁰ tolík⁴⁵⁹ d(ê)vi | toliko dni Vat₁₉ tolíke d(ê)vi Drag

⁴⁶¹ d(ê)vi prazdnika | d(ê)ve prazdn(i)ka FgGlag₁₁

⁴⁶² i | *praec.* čti Vat₁₉ Dab

⁴⁶³ v'zbuê | vzbueih' (!) Ber_{2II} v'zbuje Pm vzbuen'û FgGlag₁₁

⁴⁶⁴ vêrni-h' ot skrovič' svojih' | *om.* Met N₁ Mav Ber_{2II} Vat₁₉ Vin Drag vêr-nih' ot skrovič' tvojih' Dab v(ê)rnih' ot skrovič' tvojih' FgGlag₁₁

kvenih⁴⁶⁵ bl(agoslovle)niemь dari⁴⁶⁶ želêûcъ⁴⁶⁷ pomoći vsêmь⁴⁶⁸ ubo⁴⁶⁹ po-
kor'nimь isp(o)v(ê)daûcim' se⁴⁷⁰ .471

čten(ie) .472 da iže⁴⁷³ k'⁴⁷⁴ ûtrn'nemu oficiû⁴⁷⁵ prazd'nika togo⁴⁷⁶ iže⁴⁷⁷ v'⁴⁷⁸
cr(ê)kvi⁴⁷⁹ služit' se .480 i budučių on'dê⁴⁸¹ ·r· dni i⁴⁸² ki na misi tolikoe · ki⁴⁸³
na prvoi večer'ni tolikoe ·r· dni⁴⁸⁴ .485 oni⁴⁸⁶ ubo⁴⁸⁷ ki⁴⁸⁸ k' prêmê k t(e)rcê k

465 cr(ê)kvenihь | crikvenihь Ber_{2/II}. Pm crêk(a)vъ Vat₁₉ cr(ê)k(a)vъ Dab

466 dari | dvari FgGlag₁₁

467 želêûcъ | želiûcъ Met želeûčių Ber_{2/II}. želêûcimъ Vat₁₉ želêûčių Drag želeûcimъ Dab

468 vsêmь | vsimь Met Ber_{2/II}. Pm v'semъ Dab

469 ubo | om. N₁ Vin

470 isp(o)v(ê)daûcim' se | om. N₁ Vin ispovidaûcim' se Ber_{2/II}

471 pomoći vsêmь ubo pokor'nimь isp(o)v(ê)daûcim' se · | vs(ê)мь pokornimъ pomoći kaûcim'
se Vat₁₉

472 čten(ie) · | om. Met N₁ Mav Vin Pm Dab FgGlag₁₁

473 iže | ki Met N₁ Mav Ber_{2/II}. Vin Drag

474 k' | om. Drag

475 da iže k' ûtrn'nemu oficiû | dari k' ûtrn'nemu oficiê Pm vola ki k' ûtrnnemu oficiû FgGlag₁₁

476 prazd'nika togo | pride t(o)go prazdn(i)ka Mav prazd'nika sego Drag

477 iže | om. Met Mav Ber_{2/II}. Vat₁₉ Vin Drag Pm Dab

478 iže v' | om. N₁ FgGlag₁₁

479 v' cr(ê)kvi | v cr(ê)kve Vin v' cr(ê)k(a)vъ Dab om. FgGlag₁₁

480 služit' se · | ideže služit' se i pridutъ Ber_{2/II}. idêže služit' se pridutъ Vat₁₉ Drag ideže služit' sê
pridučių Dab gdê služit se prišal bi · FgGlag₁₁

481 on'dê | ondi Met on'de imatъ pročén'ê Dab

482 i | om. Met N₁ Mav a Ber_{2/II}. Pm

483 ki | praec. i Mav

484 tolikoe ·r· dni | ·r· dni · i ki na drugoi ·r· dni Met ·r· dni N₁ t(a)koe · i ki na drugoi v(e)č(e)rni
·r· dni Mav add. i ki na drugoi vičer'ni ·r· dni Ber_{2/II}

485 ki na misi tolikoe · ki na prvoi večer'ni tolikoe ·r· dni · | ki na prvoi v(e)č(e)rni ·r· dni i ki
na drugoi v(e)č(e)rni ·r· dni ~ Vat₁₉ ki na misi tolikoe · ki na prvoi vêč(e)rni ·r· d'ni · Vin k'
misê tolikoi ki pridu · k' prvoi večer'ni dolikoi ·r· dni · i ki k' drugoi večer'ni tьkoe ·r· dni
Drag ki na misi tolikoe ~ ki na prvoi vičer'ni tolikoe ·r· dni · i ki na drugoi vičer'ni ·r· dni
Pm ki k' misi po ·r· dni i ki pridu na prvu v(e)č(e)rmû ·r· dni i v'sakoi vičerni ·r· dni Dab ki
na misê tolikoe · i na vs(a)koi več(e)rni tolikoe FgGlag₁₁

486 oni | praec. čti Dab

487 oni ubo | i t(a)koe FgGlag₁₁

488 ki | iže Vat₁₉ Dab add. pride FgGlag₁₁

šek'stê k n(o)nê⁴⁸⁹ i⁴⁹⁰ k' kum'pl(ê)t^{80c}u⁴⁹¹ oficiê⁴⁹² na vs(a)ku godinu⁴⁹³ ·k· dni
 · i ki⁴⁹⁴ v' oktábê togožde prazdnika⁴⁹⁵ na⁴⁹⁶ ûtr'ni k misê⁴⁹⁷ k v(e)č(e)rni ·r· dni
 ·⁴⁹⁸ i k⁴⁹⁹ prêje⁵⁰⁰ rečeniŋmь uramь⁵⁰¹ budutь⁵⁰² priti ·k·⁵⁰³ dni v'saki⁵⁰⁴ d(a)nь⁵⁰⁵
 do oktabi⁵⁰⁶ ot⁵⁰⁷ b(og)a v'semog(u)č(a)go⁵⁰⁸ ·⁵⁰⁹ i b(la)ž(e)n(i)hь ap(usto)lь

⁴⁸⁹ k' prêmê k t(e)rcê k šek'stê k n(o)nê | k premi k t(e)rci k š(e)ksti k n(o)ni Met k prêmê k t(e)rci
 k' šesti i k nonê N₁ k premê k t(e)rcê k šekstê i k' nonê Mav k prême k t(e)rcê k š(e)k(s)tê k
 n(o)nê Ber_{2/II} ki prême k t(e)rci k š(e)ksti i k nonê Vin k prêmê k t(e)rcê · i k šek'stê k nonê
 Drag k prême k t(e)rcê k' š(ek)stê k' nonê Pm k premi k' t(e)rci k' šeksti k' noni Dab k' prêmi
 · i k t(e)rci · k' š(ek)sti · k' nonê FgGlag₁₁

⁴⁹⁰ i | om. Vat₁₉ Vin Drag

⁴⁹¹ k' kum'pl(ê)tu | kum'pletu N₁ Ber_{2/II} Drag Dab k' kum'pletu Mav k(u)mpletu Vin kum'plêtu
 Pm FgGlag₁₁

⁴⁹² oficiê | add. togo pridutь Vat₁₉ Dab om. Drag

⁴⁹³ godinu | uru Met Mav

⁴⁹⁴ i ki | ili Ber_{2/II}

⁴⁹⁵ v' oktábê togožde prazdnika | va oktabi togo prazdn(i)ka Met vь okt(a)bê togoe prazdnika
 N₁ v' okt(a)bê t(o)goe prazdn(i)ka Mav v ok'tabi togoe praz'nika Ber_{2/II} va okt(a)bê togo
 pr(a)zdn(i)ka Vat₁₉ va okt(a)bê togožde prazdnika Vin v' okt(a)bê togo prazdnika Drag va
 okt(a)vê togoe pr(a)zdnika Pm va okt(a)be togo praz'dnika Dab

⁴⁹⁶ na | kь Met

⁴⁹⁷ misê | misi Met

⁴⁹⁸ na ûtr'ni k misê k v(e)č(e)rni ·r· dni · | na ûtrnu k' več(e)rni i k' misi ·k· dni · N₁ k' ûtrni k
 v(e)č(e)rnê i k misê ·r· dni · Mav na ûtrni i k' vičer'ni i k' misi ·r· dni · Ber_{2/II} na ûtrni i na
 v(e)č(e)rnû i na misu ·r· dni · Vat₁₉ na ûtrni k večer'ni · i k' misi ·r· dni · Vin na ûtr'nû · k
 vič(e)rni · k' misê ·r· dni Drag na ûtrni i na vičer'ni i k' misi ·r· dni Pm nь ûtrnû i vičer'nû i
 na misu ·r· dni Dab

⁴⁹⁹ k | om. Ber_{2/II} ki Pm

⁵⁰⁰ prêje | prie Met Pm Dab prêe Mav Drag prežde Ber_{2/II} prêžde Vat₁₉ prêe Vin

⁵⁰¹ uramь | godinamь Vat₁₉

⁵⁰² budutь | budučь Met Pm b(u)dučь Mav budetь Drag

⁵⁰³ ·k· | ·r· Dab

⁵⁰⁴ v'saki | vs'ki Mav i vs(a)ki Vat₁₉

⁵⁰⁵ d(a)nь | om. Met N₁ Mav Vin

⁵⁰⁶ do oktabi | om. Vat₁₉ do okt(a)vi Pm v' okt(a)bê Dab

⁵⁰⁷ ot | u Pm om. Dab

⁵⁰⁸ v'semog(u)č(a)go | vsemogučega Drag

⁵⁰⁹ i ki v' oktábê ... ot b(og)a v'semog(u)č(a)go · | i tako vs(a)ki d(a)nь do okt(a)be · ot b(og)a
 vs(e)mogučago · FgGlag₁₁

p(e)tra i p(a)vla .⁵¹⁰ ap(usto)l(o)ma b(o)žima⁵¹¹ moćiû upvanu⁵¹² .⁵¹³ ot poko-
re⁵¹⁴ imь m(i)l(o)st(i)vo otpučenje svr'šeno e(stь) дано .⁵¹⁵

čt(e)n(ie) .⁵¹⁶ ne⁵¹⁷ ubo zato⁵¹⁸ da⁵¹⁹ togoe⁵²⁰ prêje⁵²¹ r(e)č(e)n(a)go ur'ba-
na⁵²² p(a)pi priduči s(e)mr(ь)ti ego · listi⁵²³ ap(usto)lske⁵²⁴ · svr'hu⁵²⁵ rěči⁵²⁶
rečeniһь⁵²⁷ · něsu⁵²⁸ bili⁵²⁹ učineni · i to⁵³⁰ č'to⁵³¹ prêe⁵³² rečeni⁵³³ ur'banь⁵³⁴
bêše⁵³⁵ naredilь⁵³⁶ ne bi bilo⁵³⁷ svr'šeno · hotečь i⁵³⁸ ap(usto)lsku⁵³⁹ moćiû po-

⁵¹⁰ i b(la)ž(e)n(i)һь ap(usto)lь p(e)tra i p(a)vla ·] i b(la)ž(e)niû petra i p(a)vla Drag

⁵¹¹ b(o)žima] b(la)ž(e)nima Met Mav Vin Pm

⁵¹² upvanu] ufanu Mav

⁵¹³ ap(usto)l(o)ma b(o)žima moćiû upvanu ·] i ap(usto)lь ego pr(o)čihь prihodečihь v cr(ê)kavь
v' okt(a)bê togo pr(a)zdn(i)ka k prêžde r(e)č(e)nomu činu moćiû upvanu Vat₁₉ ap(usto)lu
b(o)žiû ihь moćiû · upv(a)no Drag i ap(usto)lь b(la)ž(e)niһь moćiû upvanu Dab moćiû up-
vanu · FgGlag₁₁

⁵¹⁴ pokore] pokorê Dab

⁵¹⁵ otpučenje svr'šeno e(stь) дано ·] otpusti Met N₁ Mav Ber_{2/II} Vat₁₉ Vin Drag Pm Dab Fg-
Glag₁₁

⁵¹⁶ čt(e)n(ie) ·] om. N₁ Mav Ber_{2/II} Pm © šes'ti d(a)нь Vat₁₉ Vin praec. · e·ti d(a)нь · Dab

⁵¹⁷ ne] se Met Mav nê Dab

⁵¹⁸ zato] togo r(a)di Vat₁₉

⁵¹⁹ da] om. FgGlag₁₁

⁵²⁰ togoe] togožde Vat₁₉

⁵²¹ prêje] prie Met Ber_{2/II} Pm Dab FgGlag₁₁ prêe Mav Vin Drag prêžde Vat₁₉

⁵²² ur'bana] or'bana Drag orbana Pm

⁵²³ listi] listь FgGlag₁₁

⁵²⁴ ap(usto)lske] ap(usto)lski Ber_{2/II} Vat₁₉ Drag Dab ap(usto)lskie Pm

⁵²⁵ svr'hu] zvrhu Pm

⁵²⁶ rěči] riči Met Mav Ber_{2/II} Pm Dab FgGlag₁₁

⁵²⁷ rečeniһь] rěč(e)niһь N₁

⁵²⁸ něsu] nisu Mav Vin Pm Dab

⁵²⁹ něsu bili] nisu bile Ber_{2/II} nisu bili FgGlag₁₁

⁵³⁰ to] t(a)ko Dab

⁵³¹ · i to č'to] očitо · FgGlag₁₁

⁵³² prêe] prije Met om. Vat₁₉ prie Pm Dab prêžde FgGlag₁₁

⁵³³ prêe rečeni] rečeni prie Ber_{2/II}

⁵³⁴ ur'banь] or'banь Drag Pm

⁵³⁵ bêše] biše Met Ber_{2/II} Pm FgGlag₁₁

⁵³⁶ naredilь] nъredilь Drag

⁵³⁷ ne bi bilo] ne bilo bi Dab ne bilo FgGlag₁₁

⁵³⁸ i] om. Ber_{2/II} Dab FgGlag₁₁

⁵³⁹ ap(usto)lsku] ap(usto)lskoû Vat₁₉ Drag Dab ap(usto)lskoû Vin

stavlaû⁵⁴⁰ · da eže⁵⁴¹ više⁵⁴² rečeni ur'banъ⁵⁴³ ot više rečen(a)go pohoženie⁵⁴⁴
prazd'nikъ k⁵⁴⁵ rečenomu⁵⁴⁶ dnevi · to e(stъ) šesti⁵⁴⁷ idusъ aprila ·

čteni(e) ·⁵⁴⁸ i t(a)ko utvr'di e⁵⁴⁹ kako da bi učineni⁵⁵⁰ utvr'jeni⁵⁵¹ listi v'
živ(o)tê⁵⁵² rečenago⁵⁵³ ur'bana⁵⁵⁴ êkože⁵⁵⁵ prêe⁵⁵⁶ rečeno e(stъ) · i⁵⁵⁷ da ni⁵⁵⁸
nedovol'no⁵⁵⁹ ne⁵⁶⁰ k tomu⁵⁶¹ drugo⁵⁶² ukazanie⁵⁶³ ičet' se · vsêmь⁵⁶⁴ pa-

⁵⁴⁰ močiû postavlau | postavlau močiû Mav močiû post(a)vily Vat₁₉ močiû post(a)v(i)ly Drag
moč'û pos'tavlau Pm močiû postavily Dab moč'û postavlau FgGlag₁₁

⁵⁴¹ da eže | da ko Ber_{2/11} da k'ko Vat₁₉ da k(a)ko Drag Dab da ča Pm daže FgGlag₁₁

⁵⁴² više | prêe Mav

⁵⁴³ ur'banъ | or'banъ Drag orbanъ Pm

⁵⁴⁴ pohoženie | pohoenie Met N₁ Mav Vat₁₉ Vin Drag Dab FgGlag₁₁ pohoždenie Ber_{2/11}

⁵⁴⁵ k | om. N₁ Vin

⁵⁴⁶ rečenomu | prêžde rečenomu Vat₁₉

⁵⁴⁷ e(stъ) šesti | e(stъ) Ber_{2/11} e(stъ) · e·ti Vat₁₉

⁵⁴⁸ čteni(e) · | om. Met N₁ Mav Ber_{2/11} Vat₁₉ Vin Pm FgGlag₁₁

⁵⁴⁹ e | om. N₁

⁵⁵⁰ da bi učineni | učinene FgGlag₁₁

⁵⁵¹ utvr'jeni | utvr'eni Met i utvr'eni N₁ Mav utvrždeni Ber_{2/11} Vat₁₉ Dab i utvrjeni Vin i utvorene
FgGlag₁₁

⁵⁵² v' živ(o)tê | v životi prie Met v životê pree N₁ v živ(o)tê prêe Mav v životê prêe Drag i v'
životê prie Pm om. FgGlag₁₁

⁵⁵³ rečenago | prêžde rečenago Ber_{2/11} prêžde rečenago Vat₁₉ prêe r(e)čenago Vin reč(e)no Pm
prie r(e)čenago Dab priê · reč(e)n(a)go FgGlag₁₁

⁵⁵⁴ ur'bana | add. · p(a)pi Vat₁₉ FgGlag₁₁ or'bana papi Drag or'bana Pm p(a)pi ur'bana Dab

⁵⁵⁵ êkože | k(ako) Mav k(a)ko Pm

⁵⁵⁶ prêe | prie Met Pm Dab prêžde Ber_{2/11} prêžde Vat₁₉ više FgGlag₁₁

⁵⁵⁷ i | praec. čt(enie) Met

⁵⁵⁸ ni | nine Met Pm n(i)ne N₁ Mav Vin k tomu Vat₁₉

⁵⁵⁹ nedovol'no | dovolno Ber_{2/11} Vat₁₉ Dab add. e(stъ) Drag

⁵⁶⁰ ne | ni Ber_{2/11} Pm n(i)ne i ne Vat₁₉ om. Dab

⁵⁶¹ i da ni nedovol'no ne k tomu | i da n(i)ne lis'ti ka ukazaniû plno zak(o)нь togoe prazdni(i)ka
pohoen'ê vazdê dovolno ne k tomu FgGlag₁₁

⁵⁶² drugo | drogo (!) N₁ drugoe Vat₁₉ praec. da Dab

⁵⁶³ ukazanie | ukazan'e Drag

⁵⁶⁴ vsêmь | vsimь Met Ber_{2/11} FgGlag₁₁ vsim' N₁ praec. čti Vat₁₉ Drag v'simь Pm čt(enie) ·
vsemь Dab

triêr'homь⁵⁶⁵ ar'hibisk(u)p(o)mь⁵⁶⁶ i⁵⁶⁷ biskupomь⁵⁶⁸ i drugimь⁵⁶⁹ cr(ê)kvenimь⁵⁷⁰ pêr'latomь⁵⁷¹ učimo⁵⁷² potvr'ûemo⁵⁷³ v' gosp(o)dinê⁵⁷⁴ b(o)zê po ap(usto)lskihь pismêhь .⁵⁷⁵ nimь v silê⁵⁷⁶ s(veta)go posluha⁵⁷⁷ tês'no⁵⁷⁸ zap(o)-v(ê)daûčь z^{80d}ap(o)v(ê)damo⁵⁷⁹ · v'⁵⁸⁰ otpućenie s'grêšenie⁵⁸¹ ·⁵⁸² čten(ie) ·⁵⁸³ oče⁵⁸⁴ zap(o)v(ê)damo⁵⁸⁵ k(a)ko toliko⁵⁸⁶ sl(a)vni prazdn(i)къ služit' se⁵⁸⁷ · v' vsako l(ê)to ·⁵⁸⁸ šesti⁵⁸⁹ nonasь⁵⁹⁰ m(ê)s(e)ca iûlê⁵⁹¹ · kako

- ⁵⁶⁵ patriêr'homь | patriêr'hamь Ber_{2/II}. Dab p(a)trêr'hamь Drag patriêrhamь Pm
⁵⁶⁶ ar'hibisk(u)p(o)mь | ar'hieb(i)skupomь Mav *praec.* i Vat₁₉ Drag Dab arhipiskupь Pm
⁵⁶⁷ i | *om.* Ber_{2/II}.
⁵⁶⁸ i biskupomь | *om.* FgGlag₁₁
⁵⁶⁹ drugimь | vs(ê)mь Vat₁₉ add. mnogimь Vin
⁵⁷⁰ cr(ê)kvenimь | crêk'venimь Ber_{2/II}.
⁵⁷¹ pêr'latomь | prlatomь · Met par'latom' N₁ prlatomь Mav per'latom' Ber_{2/II}. Drag parlatomь Vin per'latomь Pm Dab FgGlag₁₁
⁵⁷² učimo | *praec.* i Pm
⁵⁷³ potvr'ûemo | i utvr'ûemo N₁ Mav utvrždaemo Ber_{2/II}. i utvržduemo Vat₁₉
⁵⁷⁴ v' gosp(o)dinê | v gospodini Ber_{2/II}.
⁵⁷⁵ potvr'ûemo v' gosp(o)dinê b(o)zê po ap(usto)lskihь pismêhь · | i utvr'ûemo v b(o)zi po ap(usto)lskihь pismihь Met i ut'vrjuemo v' g(ospo)d(i)ni bozi po apus'tol'skihь pis'mihь Pm i utvr'žduemo v g(ospo)dini b(o)zi po ap(usto)lskihь pis'mihь Dab i utvr'juemo v' g(ospo)dini bozi ap(usto)lskihь pismihь FgGlag₁₁
⁵⁷⁶ v silê | v sili FgGlag₁₁
⁵⁷⁷ s(veta)go posluha | d(u)ha s(ve)t(a)go i posluha Drag
⁵⁷⁸ tês'no | tesno Met N₁ Mav Vat₁₉ Vin Dab
⁵⁷⁹ tês'no zap(o)v(ê)daûčь zap(o)v(ê)damo | tes'no zapovidaûčь zapovidamo Ber_{2/II}. tês'no zap(o)v(ê)damo zap(o)v(ê)daûče Drag tês'no zap(o)v(ê)daûčь zapovidamo Pm têsno zap(o)v(ê)damo FgGlag₁₁
⁵⁸⁰ v' | va Pm
⁵⁸¹ s'grêšenie | grihovь Met sagr(ê)šenie N₁ sagrašenie Ber_{2/II}. grêhovь Pm sagrašenie Dab
⁵⁸² v' otpućenie s'grêšenie · | *om.* FgGlag₁₁
⁵⁸³ čten(ie) · | *om.* Met N₁ Mav Ber_{2/II}. Vin Pm FgGlag₁₁
⁵⁸⁴ oče | *praec.* i Met Pm *om.* FgGlag₁₁
⁵⁸⁵ zap(o)v(ê)damo | zapovidamo Ber_{2/II}. *om.* FgGlag₁₁
⁵⁸⁶ toliko | toli Dab *praec.* to FgGlag₁₁
⁵⁸⁷ se | sê Dab
⁵⁸⁸ v' vsako l(ê)to · | vs(a)ko leto Met vsako leto N₁ Ber_{2/II}. vs'ko l(ê)to · Mav vs(a)ko l(ê)to Vat₁₉ vs(a)ko lêto Vin vsako lêto Drag vsako l(ê)to Dab vs(a)ko l(ê)to FgGlag₁₁
⁵⁸⁹ šesti | · e·ti Vat₁₉ Dab v' šesti Drag
⁵⁹⁰ nonasь | nunasь (!) FgGlag₁₁
⁵⁹¹ m(ê)s(e)ca iûlê | iûliê Met miseca iûlê Ber_{2/II}. iûlê Vat₁₉ Drag miseca iûleê Pm Dab

z'gora⁵⁹² r(e)č(e)no e(st)ь čast'no⁵⁹³ i umileno⁵⁹⁴ služiti se⁵⁹⁵ · i postь navečer'ê⁵⁹⁶ takimъ zakon(o)mъ navad'ni⁵⁹⁷ tvorili⁵⁹⁸ bi na⁵⁹⁹ umnoženie mazde⁶⁰⁰ hraniti⁶⁰¹ · i⁶⁰² da tvorit' se⁶⁰³ po vsêhъ⁶⁰⁴ cr(ê)kv(a)hъ⁶⁰⁵ v' svoihъ⁶⁰⁶ gradêhъ⁶⁰⁷ i⁶⁰⁸ po dr'žanii⁶⁰⁹ biskupii⁶¹⁰ služiti · officii tvoriti z'gora pisani ·⁶¹¹ da m(i)-l(o)st(i)vimъ hodotaistvomъ⁶¹² d(ê)vi sl(a)vne⁶¹³ b(ogo)r(odi)ce⁶¹⁴ m(a)rie · da n(a)sъ uzritъ ee m(i)l(o)stь · i h(r)st)u s(i)nu ee preporučitъ · i ot gr(ê)hovъ začititъ ·⁶¹⁵ i v pridučee vr(ê)me v(ê)čno veselie beskonačnêhъ bes konca uživati

⁵⁹² kako z'gora | êko više Vat₁₉ êk(o)že više Dab

⁵⁹³ čast'no | čьstno N₁ Mav čas'no Ber_{2II}.

⁵⁹⁴ i umileno | *om.* FgGlag₁₁

⁵⁹⁵ služiti se | *praec.* da Met

⁵⁹⁶ i postь navečer'ê | i postь da hranit se navičeri Met i postь da hraniti se nav(e)čerê Mav i postь navičer'e Ber_{2II} *add.* togo pr(a)zdn(i)ka Vat₁₉ i postь navičer'ê Vin i pos'tit' se pnvêčerъ Drag i post' navičer'i Pm i postь navečer'e togo prazdnika Dab

⁵⁹⁷ takimъ zakon(o)mъ navad'ni | t'kimъ zakonomъ · da v(a) dni Mav tьkimъ zakonomъ nav(a)-dni Drag t(a)kimъ z(a)k(o)nomъ navad'nimъ Dab

⁵⁹⁸ tvorili | stvorili Ber_{2II}.

⁵⁹⁹ na | *om.* FgGlag₁₁

⁶⁰⁰ mazde | mazdi Met N₁ m'zdi Mav m(a)zdê Vat₁₉ maz'dê Vin Pm mьzdi Drag

⁶⁰¹ hraniti | hranili bi FgGlag₁₁

⁶⁰² i | *praec.* čti Vat₁₉ Drag Dab *om.* FgGlag₁₁

⁶⁰³ tvoriti se | stvoriti se Drag Dab FgGlag₁₁

⁶⁰⁴ vsêhъ | vsihъ Met Pm v'sihъ Ber_{2II} vsehъ Vin v'sehъ Dab

⁶⁰⁵ cr(ê)kv(a)hъ | crik'vahъ Ber_{2II}.

⁶⁰⁶ v' svoihъ | i va vsehъ Dab

⁶⁰⁷ gradêhъ | gradihъ · Met Pm Dab gradihъ FgGlag₁₁

⁶⁰⁸ i | *om.* Pm FgGlag₁₁

⁶⁰⁹ po dr'žanii | po podržani Met po držan'i N₁ Ber_{2II} po dr'žani Mav po dr'žan'i Vin Pm po dr'žanъ Drag podvižni FgGlag₁₁

⁶¹⁰ biskupii | b(i)sk(u)pie Drag b(i)sk(u)provъ Pm b(i)skupi FgGlag₁₁

⁶¹¹ služiti · officii tvoriti z'gora pisani · | · služiti officii zgora pisani · Met služiti · i officii tvoriti zgora pisani N₁ Vat₁₉ Vin Drag služiti i officii tvoriti zgora pis'ni Mav s'lužiti i officii tv(o)riti z'gora pisani Pm služiti se · i officii tv(o)riti zgora pisani FgGlag₁₁

⁶¹² hodotaistvomъ | hodataistvomъ Mav Vin Pm prošeniemъ Vat₁₉ prošeniemъ ot Dab

⁶¹³ sl(a)vne | sl(a)vni N₁ sl(a)vnê Ber_{2II} s(ve)tie Drag

⁶¹⁴ sl(a)vne | *om.* Vat₁₉ Dab

⁶¹⁵ b(ogo)r(odi)ce m(a)rie · da n(a)sъ uzritъ ee m(i)l(o)stь · i h(r)st)u s(i)nu ee preporučitъ · i ot gr(ê)hovъ začititъ · | h(r)st)u · vernimъ i zdi ot grihъ začiti Met h(r)st)u · vêr'nim' · i zdê ot gr(ê)hъ začiti · N₁ h(r)st)u · vêrnim' s'dê i v'zdê ot gr(ê)hъ začiti · Mav h(r)st)u ver'nim i sade ot grihъ začiti Ber_{2II} s(ve)tine h(r)st)u · vernimъ i s(a)dê ot gr(ê)hъ začiti Vat₁₉ h(r)st)u

v(a)čnemь⁶¹⁶ i sie složenie oficii⁶¹⁷ d(a)nь⁶¹⁸ v rimê⁶¹⁹ poli s(ve)t(a)go p(e)tra peti⁶²⁰ idusь novembra⁶²¹ · papstva n(a)š(e)go lêtô⁶²² prvo⁶²³

LATINSKI TEKST
Acta Sanctorum 28 (1867.), 263–264

Bonifacius Episcopus, servus servorum Dei. Ad perpetuam rei memoriam. Superni benignitas conditoris humanam creaturam ad similitudinem suam creatam, misericordii pietate respiciens, etiam collapsam fore primi parentis lapsu considerans, illam miro decrevit consilio relevandam, ut scilicet Verbum supernum, quod erat in principio, eam a mortis nexibus liberaret. Igitur pii Patris, qua nos dilexit, caritas, temporis veniente plenitudine, Verbum ipsum aeternum sub forma servi, carnem nostrae mortalitatis assumere voluit, ut eandem mortem nostram moriendo destrueret, ac damnationis sententiam, simul et maculam, quam per reatum primi hominis, generis humani posteritas incurrisse noscebatur, clemens aeterni Verbi bonitas aboleret.

· vĕrnimь · i zdĕ ot grĕhь začiti · Vin h(ĕst)u vĕr'nimь i z'dĕ ot grĕhь začiti · Drag h(ĕst)u vĕrnimь i zdĕ ot grĕhovь začiti · Pm m(a)rie s(ve)tine g(ospod)u vernimь · i sadĕ ot grĕhov začiti Dab · d(ĕ)vi ka h(ĕst)u v(ĕ)rnimь · i z'dĕ ot grĕh(o)vь začiti · FgGlag₁₁

⁶¹⁶ i v priduče vr(ĕ)me v(ĕ)čno veselie beskonačnĕhь bes konca uživati v(a)čnemь · | i v priduče vrime vično velmi naslĭdovati utegli bihomь Met i priduče vr(ĕ)me vĕčno veli naslĕdov(a)ti utegli bihomь N₁ i v' priduče vr(ĕ)me v(ĕ)čno veselie naslĕdov(a)ti utegli bihomь Mav i v' priduče vrime vĕč'no veselie naslĕdovati uteg'li bihomь Ber_{2/II}, i v priduče vrĕme veselie nasl(ĕ)d(o)vati utegli bihomь Vat₁₉, i priduče vr(ĕ)me vĕčno velie naslĕdovati utegli bihomь · Vin i v' priduče vrĕme vĕč'no veselie nъslĕdovati utegli bihomь Drag i priduči va vrime v(ĕ)čno veselie nas'lĕdovati utegli b(i)homь Pm i v' priduče vr(ĕ)me veselie nas'le-dovati uteg'li b(i)homь Dab i v p(o)če vr(ĕ)me v(ĕ)čno veselie naslĕdovati utegli bihomь FgGlag₁₁

⁶¹⁷ i sie složenie oficii | niedinomu ubo i pročaĕ · Met N₁ Mav Vin Pm FgGlag₁₁ niedinomu ubo pročaĕ Ber_{2/II}, i edinomu ubo i pr(o)čimь Vat₁₉, nied'nomu ubo i pročaĕ · Drag edinomu ubo i pročimь Dab

⁶¹⁸ d(a)nь | danь si darь i m(i)l(o)stь Vat₁₉

⁶¹⁹ rimê | rimi Met Ber_{2/II}, Pm Dab FgGlag₁₁

⁶²⁰ peti | ·d· Vat₁₉

⁶²¹ novembra | noembra Met noem'bra Mav

⁶²² lêtô | leto Met Ber_{2/II}, Dab

⁶²³ prvo · | ·a· isplnenie otpustka aī · l(ĕ)ti ·o· dni iže pristup(a)nь e(stь) k' vs(a)koi god(i)nĕ seliko primetь · Vat₁₉

Quapropter de clara stirpe regia Davidica praelegit Virginem, in cujus utero, mystico spiramine, Verbum ipsum carnem susciperet; ut egrederetur juxta verbum propheticum, Virga de radice Jesse, et flos de radice ejus ascenderet, et requiesceret spiritus Domini super eum, profecto reginam inclytam, in matrem eligens, quae tanto rege digna fuit sui corporis thalamum praeparare, de quo tamquam sponsus prae filiis hominum procederet speciosus, locum in Nazareth, quae flos, sive sanctitas dicitur, ad suam conceptionem elegit, in quo per Angelicae salutationis eloquia ipsius incarnati Verbi mysteria, miraque fuerunt solemnia celebrata. Ibi enim sumpsimus nostrae redemptionis exordia, ibique primum dies sanctificationis illuxit, qui nobis de salute spem intulit et de aeternitate laetitiam. In hoc etenim tantae foecunditatis loco, Virgo regia venustissima a Domino conservata, flos sanctitatis, vas caelestis gratiae mundissimum, omnium virtutum floribus redimita; cujus pulchritudinem sol et luna mirantur; Redemptorem genitum Virgo concepit, datura lucem gentibus, sub mortis caligine constitutis.

Sane ipsa Regina caelorum, in cujus se clausit viscera Dei Filius factus homo, ex tanti honoris fastigio sibi et Angelum nunciato, nequaquam elationis assumpsit spiritum, sed tamquam ancilla humilis, quamvis mater effecta Dei, demum humilitatis suae, quam respexit Dominus, exsequens officium, exurgens abiit in montana ad Elizabeth cognatam suam, quae vocabatur sterilis, jam semestri praegnantem, cum festinatione, et quemadmodum ab Angelo humillimae salutationis susceperat oraculum, sic etiam ipsam Elizabeth humiliter salutavit. Elizabeth vero ut salutationem audivit Virginis gloriosae, repleta Spiritu sancto, et incarnati Verbi mysterium in utero sentiens virginali, voce magna exclamavit, et dixit: Benedicta tu inter mulieres, et benedictus fructus ventris tui. Et unde hoc mihi, ut veniat mater Domini mei ad me? Ecce enim, ut facta est vox salutationis tuae in auribus meis, exultavit prae gaudio infans in utero meo. Et beata, quae credidisti, quoniam perficientur in te, quae dicta sunt tibi a Domino. Ad quam Virgo veneranda in humilitatis spiritu respondens, illud mirabile canticum decantavit: Magnificat anima mea Dominum, et exultavit spiritus meus in Deo salutari meo, quia respexit humilitatem ancillae suae: ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes; quia fecit mihi magna qui potens est, et sanctum nomen ejus.

O magnum mysterium! o admirabile commercium! o ineffabile sacramentum, ut matres de pignoribus, quae gestabant in uteris, in spiritu praesentirent, et etiam prophetarent, et ut sacri Evangelii pandit historia, caeli Regina gravida, partu consecranda divino, prae humilitatis amplioris signaculo, Praecursoris, sui, quem gestabat, filii genitrici gravidae humilitatis impendit obsequ-

ium; quo impenso completoque hujusmodi visitationis quasi trium mensium tempore, in domum suam est reversa. Haec est enim illa, de qua sacra canunt elogia, quae sole amictae, lunam habens sub pedibus, stellis coronari meruit duodenis. Haec est enim illa, quae in suis castis visceribus, caeli terraque gestavit opificem, et sola cunctas haereses interemit, et pro Christiano populo, ut advocata strenua et exoratrix pervigil, ad regem, quem genuit, intercedit.

Igitur felicitis recordationis Urbanus Papa sextus, praedecessor noster, dignum reputans et debitum, ut festum Visitationis ipsius beatae Mariae virginis, quando, ut praefertur, visitavit Elizabeth, in Dei Ecclesia celebraretur, quod testimonio sancti suffultum Evangelii, humanis nequit rationibus detrectari; ac attendens, quod laudes tantae Virginis humana lingua non sufficit exprimere; nec etiam Sancti et justis eam, in cujus ille, quem caeli capere non poterant, se contulit, aula Virginali, dignis laudum praeconiis ad plenum efferre poterunt; et considerans, quod ex quo Dominum in Sanctis suis laudare jubemur; quanto magis in veneratione Beatae Mariae Virginis, Matris ipsius, exultantibus animis collaudare, et ejus laudum augendo titulos, gratias referre, quem genuit, Filio debeamus, quae etiam exaltata super sidera, stellato condescendit sui solio genitoris.

Ne etiam divinae visus fuisset resistere voluntati, quae tam sibi, quam aliis viris devotis ad hujusmodi sanctam festivitatem celebrandam, ut pie idem praedecessor credidit, dignata fuit mentem inspirare: Deliberatione etiam super hoc matura praehabita, de fratrum suorum, sanctae Romanae Ecclesiae Cardinalium, de quorum numero tunc eramus, consilio ad exaltationem fidei Catholicae, digne et rationabiliter, videlicet sexto Idus Aprilis, Pontificatus sui anno undecimo, statuit, ut festum praefatum; videlicet Visitationis Beatae Mariae Virginis, quando, ut praefertur, visitavit Elizabeth, sexto Nonas Julii annis singulis in Dei Ecclesia cum laudum cantico, laetitiae júbilo, cordisque tripudio, sub duplici officio per orbem universum solenniter celebraretur.

Suasit etiam et consuluit idem Praedecessor, ut ipsius festi vigilia, ut vigilia Nativitatis, et Assumptionis praedictae Virginis festivitatum, etiam in observatione jejunii devotius observaretur, et mandavit quod simile non tamen duplex officium absque alicujus Sancti commemoratione exceptis primis vespere ante octavam Apostolorum Petri et Pauli et officio totius diei octavae cum commemoratione tamen ejusdem novi festi, per septem sequentes dies in Dei Ecclesia cum celebritate debita decantaretur. Ac etiam volens idem praedecessor Christi fideles ad colendum tantae festum Virginis et etiam celebrandum, donis spiritualibus animare, ipsosque mysticis thesauris militantis Ecclesiae benedictionum muneribus cupiens praevenire: Et omnibus vere poe-

nitentibus, et confessis, qui matutinali officio festi ejusdem in Ecclesia, in qua idem festum celebraretur, interessent, centum; qui vero Missae, totidem; qui autem in primis ipsius festi vesperis, similiter centum; qui autem in secundis vesperis, totidem. Illis vero, qui primae, tertiae, sextae, nonae ac completorii officiiis [interessent,] pro qualibet horarum ipsarum, quadraginta dies.

Illis vero qui per octavas festi praedicti matutinalibus vesperorum, Missae, ac praedictarum horarum officiiis interessent, centum dies singulis octavarum ipsarum diebus, de omnipotentis Dei misericordia, et beatorum Petri, et Pauli, Apostolorum ejus auctoritate confisus, de injunctis sibi poenitentiis misericorditer relaxavit. Ne autem pro eo quod ipsius Praedecessoris nostri superveniente obitu, litterae Apostolicae super praemissis confectae, minime exstiterint, hujusmodi constitutio praedicti praedecessoris frustretur effectu; volentes et auctoritate Apostolica decernentes quod hujusmodi constitutio a dicta die, videlicet sexto Idus Aprilis, perinde fortiatur effectum, acsi super ea Praedecessoris litterae sub ipsius diei data confectae fuissent, prout superius enarratur; quodque praesentes litterae ad probandum plene constitutionem hujusmodi, ubique sufficiant, nec ad id probationis alterius adminiculum requiratur.

Universos Patriarchas, Archiepiscopos, Episcopos et alios ecclesiarum praelatos monemus et hortamur in Domino, per Apostolica eis scripta, in virtute sanctae obedientiae districte praecipiendo mandantes, et in remissionem peccaminum injungentes, quatenus tam gloriosum festum et celebre annis singulis sexto Nonas Julii, ut praefertur, devote ac solemniter celebrent, ac jejunium vigiliae hujusmodi suadeant in augmentum meriti observari, et faciant per universas ecclesias suarum civitatum, et dioecesum celebrari, ac officium peragi supradictum, ut pia ejusdem Virginis Mariae intercessione ipsi Christi fideles, et hic a noxiis protegi, et in futuro sempiterna gaudia consequi mereantur.

Nulli ergo omnino hominum liceat hanc nostrae voluntatis, constitutionis, monitionis, hortationis et mandati paginam infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare praesumpserit, indignationem omnipotentis Dei et beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus, se noverit incursurum. Datum Romae apud sanctum Petrum Quinto Idus Novembris Pontificatus nostri anno primo.

Summary

Milan MIHALJEVIĆ

THE CROATIAN CHURCH SLAVONIC TRANSLATION OF POPE BONIFACE IX'S BULL *SUPERNI BENIGNITAS CONDITORIS*

The paper analyzes the Church Slavonic translation of a bull issued by Pope Boniface IX in 1389 on the occasion of the Visitation. Today, 15 copies of this translation from the golden age of Croatian Glagoliticism (14th-16th century) are known. The text is an integral part of the breviary service and is read in the octave of the Visitation. We compared the text of all copies, listed their differences, and determined that they are all variants of the same translation. The differences between them are relatively small, and can in most cases be explained by editorial interventions by the scribe. The Croatian Glagolitic text is also compared with the Latin original, with special attention paid to deviations from the Latin text. In places where a literal translation would be contrary to a Church Slavonic linguistic norm, the translator changed the word order or the type of phrases from that in the Latin original. He also expanded the text by adding information not contained in the Latin original, and sometimes omitted a word, phrase, or larger part of the text if he considered them redundant. Only in a few places did he misunderstand the text and mistranslate it. This translation is interesting because it shows that Croatian Glagolitic writers were up-to-date and included texts in their liturgical books very soon after they were introduced into Latin books. The oldest copy of the translation is from the *First Beram Breviary*, which dates to the turn of the 15th century. The other copies are from the second half of the 15th century. We found that the scribe of the *First Beram Breviary* did not translate the text himself, but rather copied it from an older Glagolitic protograph, which means that the text was translated very soon after the bull was issued.

Keywords: bull *Superni benignitas Conditoris*, Pope Boniface IX, Croatian Glagolitic breviaries, Croatian Church Slavonic language, Visitation of the Blessed Virgin Mary

Milan MIHALJEVIĆ
Old Church Slavonic Institute
Zagreb (Croatia)
mihalj@stin.hr